

İNSANİ MÜDAHALE VE KOSOVA ÖRNEĞİ*

Gönül GÜLGEZEN**

ÖZ

Balkanlar stratejik konumu, siyasal, dinsel, çok etnikli ve kültürel yapısı ile tarih boyunca çatışma alanlarından biri olmuş, Soğuk Savaşın ardından Yugoslavya'nın dağılmasıyla yeni devletler ortaya çıkmıştır. Sırp-Arnavut etnik çatışması 1990'lı yıllarda ortaya çıkmış bir devlet içi çatışma örneğidir. Çalışmanın odağında "İnsani Müdahale ve Kosova Örneği," yer almıştır. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde Kosova, Voyvodina ile birlikte doğrudan Belgrad Yönetimine bağlı iki özerk eyaletten biriydi. Tarihsel arka planı da göz önünde bulundurularak, Yugoslavya'nın dağılmasından itibaren Kosova'nın bağımsızlığa giden süreci değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın hipotezi, çatışmalarda sivillerin kaybı ve etnik temizliğe varan sorun, ülke sınırlarını aşınca uluslararası boyut kazanmış, NATO'nun insani müdahalesi ile neticelenmiş ve sonrasında Kosova, dünya siyasi sahnesinde küçük bir devlet olarak yerini almıştır. Konu, Batılı devletlerin bir uluslararası örgüt vasıtasıyla soruna dahil olması, NATO'nun alan dışı müdahalesi, Birleşmiş Milletler ve uluslararası hukuk perspektifinden değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Milliyetçilik, Etnik Çatışmalar, NATO, İnsani Müdahale.

* Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 05/03/2020

Kabul Edildiği Tarih: 14/10/2020

** Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Programı Öğrencisi

E-Mail: gulgezengonul@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-2605-6155

HUMANITARIAN INTERVENTION AND THE CASE OF KOSOVO

ABSTRACT

The Balkans has been one of the conflict areas throughout the history with its strategic location, political, religious, multi-ethnic and cultural structure, and after the Cold War, new states emerged with the disintegration of Yugoslavia. The Serbian-Albanian ethnic conflict is an example of intra-state conflict that emerged in the 1990s. This study focuses on “Humanitarian Intervention and the Case of Kosovo”. Within the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Kosovo, along with Vojvodina, was one of the two autonomous states directly under the Belgrade Government. Considering its historical background, the process of Kosovo’s independence from the dissolution of Yugoslavia was evaluated. We hypothesize that the loss of civilians in conflict and the problem of ethnic cleansing gained an international dimension when the country’s borders were crossed and led to NATO humanitarian intervention, and then Kosovo took its place as that small state on the world political stage. The issue is important in terms of the inclusion of Western states in the problem through the intervention of NATO from the field and its evaluation from the perspective of the United Nations and international law.

Keywords: Kosovo, Nationalism, Ethnic Conflict, NATO, Humanitarian Intervention.

GİRİŞ

Kosova, Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında konumlanmış, yeni bir devlettir. Ülkenin kuzeybatısında Karadağ, doğusunda ve kuzeyinde Sırbistan, güneyinde Kuzey Makedonya, güneybatısında, Arnavutluk yer alır. Nüfusu yaklaşık olarak 1.800.000 civarındadır. Etnik yapısı, Arnavutlar: (%93), Boşnaklar: (%1.6), Sırlar: (%1.5), Türkler: (%1), Aşkâli: (%0.9), Mısırlar: (%0.7), Goralı: (%0.6), Roma: (%0.5), diğer: (%00.5), açıklamak istemeyen: (%0.1)'dir. Kosova'da konuşulan resmi diller Arnavutça ve Sırpça'dır. Türkçe ise Türkler'in yoğun olarak ikamet ettikleri belediyelerde resmi dil olarak kullanılmaktadır.¹

Kosova'yı bağımsızlığa götüren süreci açıklayabilmek için, Balkan coğrafyasını da tanımak gerekir. Bölge, farklı etnik grupların bulunduğu, kültürel, dinsel ve siyasal yapısıyla kozmopolit bir coğrafyadır. Bölgede yüzyıllardır süren/süregelen çatışmaların, en başında etnik milliyetçilik gelmekte ve coğrafyayı şekillendirmektedir. Bölge halklarının sürekli husumet içinde olmaları coğrafyanın küçük parçalara ayrılmasına neden olmuş ve literatüre "Balkanlaşma" adıyla geçmiştir. Kosova-Metoya da farklı dil, din ve kültürlerin bir arada bulunduğu bir coğrafyadır. Roma döneminde Kosova'nın adı Dardania'dır. Arnavutlar, bölgenin en kadim halklarından biri olan Dardanlardan/İlliryalılardan geldiklerini söylemekte ve her iki halk da Kosova'yı kendi vatanları olarak görmektedir. Roma, 395'te ikiye bölündüğünde İllirya, Doğu Roma'nın sınırları içindeydi. Slavlar bölgeye altıncı ve yedinci yüzyıllarda gelmiş, Kosova'da bir Sırp Krallığı kurmuşlardır.² Bölge, on dördüncü yüzyılda Sırp egemenliği altındayken, (1389) Kosova Savaşı sonucunda Osmanlıların eline geçmiştir. Savaşı kaybeden Sırlar, tarihleri boyunca bu yenilgiyi unutmamış ve Sırp milliyetçiliğini sembolleştirmişlerdir. Sırlar için Kosova, kutsal topraktır. Arnavutlar ise, Osmanlı egemenliği altındayken Müslüman olmuştur. Tarihsel hak arama mücadelesi, bölgeye ilk gelenler olmaları üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Balkan Savaşları esnasında (1912-1913) Kosova, Osmanlıların elinden çıkmış ve Sırp egemenliğine girmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Kosova, 1945'te Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya Federasyonu içerisinde yer alan iki özerk eyaletten biri olmuştur. Yugoslavya Federasyonu içerisinde Kosova tam olarak bir otonomi hakkına sahip değildi. Fakat federasyon içindeki cumhuriyetlerden herhangi birine de bağlı değildi. Doğrudan doğruya Belgrad'daki merkezi yönetime bağlıydı. Sırbistan ise daha Yugoslavya Federasyonu zamanında Voyvodina ve Kosova'nın kendisine bağlı olduğunu iddia etmekte ve bu iddiasını sürekli dile getirmekteydi. Fakat Sırbistan'ın bu iddiaları ve talepleri daima politbüro tarafından reddedilmiştir. 1980'de Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya coğrafyasında yükselen milliyetçilik akımları, etnik gruplar arasında çatışmaların başlamasına ve Sırların baskıcı politikaları, çatışmaların şiddetlenmesine yol açmıştır. Etnik milliyetçilik Yugoslavya'nın parçalanmasında önemli rol oynamıştır. İbn-i Haldun: "coğrafya kaderdir" der. Bu coğrafyanın kaderinde de süregelen çatışmalar çok fazla kan dökülmesine neden olmuş ve literatüre kanayan/kanlı topraklar olarak geçmiştir.

¹ T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Bölgeler-Balkanlar-Kosova 2019 (www.mfa.gov.tr, 25.08.2019).

² AKGÜN, Sibel, 'Kosova Türkleri'nin Kimlik Mücadelesi,' Karadeniz Araştırmaları, 2012, Sayı 34, s. 16.

Soğuk Savaş'ın ardından 1990'larda Avrupa'da ve tüm dünyada büyük değişimler yaşanmış, bundan çok sayıda devlet etkilenmiştir. Bazı federal devletlerin dağılması ve küreselleşme ile beraber, ulusal kültürlerin ve alt kültürlerin sınırlarının zorlanması, yeni etnik ve ayrılıkçı milliyetçiliklere ilave olarak ırkçılığın, yabancı düşmanlığının artması, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde sorun oluşturmuştur. Uluslararası sistem içinde ulus kimliği ulusal devlet düzeni içinde inşa edilmiş, sistemli biçimde daha mikro düzeyde devlet dışı aktörlerin de önem kazandığı bir yapıya ulaşmıştır. Mevcut sistem içinde uluslararası siyasette, ekonomide, demokrasi ve insan haklarının öne çıktığı liberalleşme süreci yaşanmıştır. Uluslararası yapıda meydana gelen çatışmaların büyük çoğunluğu sistemde yaşanan ani ve hızlı değişimin sonucudur. Değişim, Balkanlar için de bir dönüm noktası olmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasıyla Sırbistan'da yönetime gelen Slobodan Miloseviç'in aşırı milliyetçi, saldırgan politikalar izlemesi, bunu sistemli şekilde uygulaması etnik çatışmalara sebep olmuştur. Nihayetinde bölgede yaşanan çatışmalara Kuzey Atlantik Örgütü'nün müdahil olması ve sonrasında yaşanan gelişmeler, süreç içinde Kosova'yı bağımsızlığa taşımıştır.

Uluslararası açıdan güvenlik geleneksel olarak, devletlerin güvenliği anlamına gelir. Devletlerin egemenliklerini, bütünlüklerini koruması anlamında kullanılır. Günümüzde ise sadece devletlerin güvenliğinin ve çıkarlarının korunması yeterli görülmemekte, insanların güvenliği de söz konusu olabilmektedir. Uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri, devletlerin egemen eşitliğidir. Bu ilkenin gereği olarak devletler birbirlerinin iç işlerine müdahalede bulunmamalıdır. Soğuk Savaş sonrasında Amerika'nın ve Kuzey Atlantik Örgütü'nün diğer ülkelerde yaşanan insan hakları ihlallerini öne sürdükleri ve bu duruma karşı kuvvet kullanarak (insani müdahale) tepki gösterdikleri pek çok olay yaşanmıştır. Bunlar yapılırken de barışın korunması ve insanların hayatlarının kurtarılması adına geri kalan tek seçenekmiş gibi sunulmuştur.³ Bir devletin egemenliğine ve topraklarına yönelik müdahalede bulunulabilmesi için, haklı ve meşru gerekçeler olmalıdır. Bu konu, ağır insan hakları ihlalleri gibi eylemlerle bağdaştırılmakta ve kurgulanmaktadır. Yeni dünya düzeni adıyla yaşanan değişim, devletlerin sınırlarının yeniden dizaynı, insan hakları, liberalizm ve demokrasi, haritaların şekillendirilmesindeki gerekçelerden birini oluşturmaktadır. "İnsani Müdahale ve Kosova Örneği" adlı çalışmanın amacı, sorunun çözümüne yönelik olarak Kuzey Atlantik Örgütü'nün insani müdahale kapsamında gerçekleştirmiş olduğu operasyonu sorgulamak ve Kosova'yı adım adım bağımsızlığa götüren süreci incelemektir. Bu çalışmada kapsamlı bir literatür taraması yapılarak, konunun tarihsel süreci de göz önünde bulundurularak hem uluslararası ilişkiler hem de uluslararası hukuk boyutuyla ele alınmaya çalışılmıştır. Nitel analiz yöntemiyle ele alınan çalışmanın teorik kurgusu insani müdahale adı altında, bir emperyal müdahale olduğu şeklinde yapılandırılmıştır.

1. KAVRAMSAL AÇIDAN İNSANİ MÜDAHALE VE TEORİK ÇERÇEVE

İnsani müdahale, günümüzde uluslararası hukukun tartışmalı konularından biridir.⁴ İlk kez on dokuzuncu yüzyılda kullanılmış bir kavram olup, güçlü devletler başka

³ GÜRSES, Emin, "İnsan Hakları Diplomasisi", İstanbul, 2001, s. 125.

⁴ TOPRAK, N. Gökhan ve TATAR, Volkan 'Türk Dış Politikasında Uluslararası İnsani Müdahale', Uluslararası Güvenlik, (ed.) ÇOMAK, Hasret, SANCAKTAR, Caner ve DEMİR, Sertif, İstanbul, 2016, s. 820.

ülkelerde yaşayan vatandaşlarını veya oradaki dinsel azınlıkları korumak adı altında yaptıkları operasyonları (askeri müdahaleleri) gerekçe olarak göstermişlerdir. Bunun erken dönem örneği, Fransa'nın 1861 yılında Hristiyan Maruni azınlığın haklarını korumak gerekçesiyle, Lübnan'da gerçekleştirmiş olduğu müdahaledir.⁵

Diğer başlıca insani müdahale örneklerine bakıldığında: 1991 yılında Kuzey Irak'ta Körfez Savaşı'nın ardından Amerika Birleşik Devletleri (ABD), tarafından K. Iraklı Kürtler için "güvenli bölge" ve bunu gerçekleştirmek için Amerikan, Fransız ve İngiliz uçakları tarafından denetlenecek bir uçuşa yasak bölge oluşturulması için "huzur operasyonu" yapılmıştır. 1992 yılında Somali'de, İnsani bir dram/felâket noktasına gelindiği bir anda Birleşmiş Milletler (BM) kararı doğrultusunda ve Amerika'nın liderliğinde gerçekleştirilen "umutları diriltme operasyonu" adlı askeri müdahale, Güney Somali'de insani gerekçelerle korunaklı bir ortamın oluşturulması amacıyla yapılmıştır. Diğer bir müdahale örneği de 1994'te Haiti'de gerçekleştirilen askeri bir müdahalenin ardından, artan hukuksuzluğu ve Haitili göçünü sonlandırmak için sivil otoritenin kurulması ve düzenin yeniden sağlanması amacıyla bu ülkeye yönelik olarak, on beş bin ABD askeri Haiti'ye gönderilmiştir. Yine aynı yıl (1994), Ruanda soykırımının ardından, Tutsi egemenliğindeki Ruanda Yurtsever Cephesi (Rwandan Patriotic Front/ RPF) ülkenin önemli bir bölümünü ele geçirdiğinde, Fransa tarafından Hutu sığınmacıları için güvenli bölge oluşturmak amacıyla "Turkuaz Operasyonu" gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında Doğu Timor'da Endonezya baskı ve yıldırma kampanyasını arttırınca, BM kararıyla oluşturulan Avustralya liderliğindeki barışı koruma gücü, adanın kontrolünü Endonezya'nın elinden almıştır. (1991-2002) Sierra Leone'de yaşanan uzun süreli bir iç savaş sonrasında İngiltere Hükümeti, önceleri kendi vatandaşlarını korumak amacıyla bir müdahalede bulunmuş, oradaki seçilmiş hükümeti vahşi eylemlerde bulunmakla suçlayan isyancılara karşı desteklemek için bölgeye küçük bir askeri güç yönlendirmiştir.⁶

İnsani müdahalenin tanımına bakıldığında, uluslararası literatürde net bir tanımlama yapılmasından kaçınılan kavramlardan biri olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle literatürde farklı tanımlamalara rastlanmaktadır.⁷

"Büyük ölçekli insan hakları ihlallerini sonlandırmak için bir devletin topraklarına söz konusu devletin rızası olsun ya da olmasın yapılan askeri müdahaledir. Bu tür müdahalelerin olası aktörleri tek başına hareket eden bir devlet, bir kaç devletin bir araya gelerek oluşturduğu bir koalisyon, bölgesel bir örgüt ya da uluslararası örgüt olabilir"⁸

Bir başka tanımda: "Bir devletin hükümetinin resmi daveti olmaksızın, rakip gruplar arasında çıkan çarpışmalara son vermek, açlık çekenleri beslemek için gerekli

⁵ ARIBOĞAN, Ü. Deniz, AYMAN, Güler ve DEDEOĞLU, Beril "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü", (der.) SÖNMEZOĞLU, Faruk, (yay. ed.) ÖZDAĞ, O. Hande, İstanbul, 2017, s. 295.

⁶ HEYWOOD, Andrew "Küresel Siyaset", (çev.) USLU, Nasuh, ÖZDEMİR, Haluk, Ankara, 2013, s. 380-381.

⁷ AYTOĞU, O. Çağatay "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Doğrultusunda İnsani Müdahale", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2016. s. 3.

⁸ ERCAN, G. Pınar, 'Uluslararası Müdahale', Uluslararası İlişkilere Giriş, (ed.) KARDAŞ, Şaban ve BALCI, Ali, İstanbul, 2014, s. 319.

güvenliği sağlamak veya etnik temizliği durdurmak amacıyla güç kullanımına insani müdahale denir” şeklinde tanımlanmıştır.⁹

Mesut Hakkı Caşın, İnsani Müdahaleyi şöyle tanımlamıştır: “Genellikle yabancı ülkede bulunan kişileri (ülke uyruğu veya başka devletlerin uyruğu olsun) pek yakın ve hayati bir tehlikeden korumak için o ülkede girilen eylemler insani müdahale olarak nitelendirilebilir” demektedir.¹⁰

Bir başka tanıma göre: “Stratejik hedeflerden çok insani nedenlerle gerçekleştirilen askeri müdahaledir.”¹¹

Diğer bir tanımda: “Güvenlik Konseyi kararı olmadan, bir devletin nüfusunu ciddi ve sürekli insan hakları ihlallerinden korumak” ya da “bir devlette ciddi insan hakları ihlallerini durdurmak ve insan haklarına saygıyı yeniden tesis etmek için kısa süre güç kullanılması” şeklinde nitelendirilmiştir.¹²

Uluslararası sistem geleneksel bakımdan müdahalenin reddine dayanır. Uluslararası hukuk, önemli ölçüde devletlerin egemenliğine saygı ve ülke hudutlarının dokunulmazlığı çerçevesinde oluşturulmuştur.¹³ Yirminci yüzyıl sonlarına doğru meydana gelen olumsuz durumlar, meşruiyeti tartışma konusu olsa bile, uluslararası müdahalelerin gerekliliği hakkındaki tartışmaları yoğunlaştırmıştır.¹⁴

Bu tartışmalar hem siyasi hem de hukuki temele dayandırılması açısından çeşitli tanımlamalarla izah edilmeye çalışılmıştır. İnsani müdahale kavramı Birleşmiş Milletler’in uluslararası operasyonlarında müdahale araçlarından biri olarak benimsenmiş olsa da müdahalenin devletlerin egemenliğine saygı ve iç işlerine karışmama ilkesine aykırı olduğu kabul görse de BM Güvenlik Konseyi kararı ile müdahalenin hukuksal temelini oluşturduğuna da dikkat çekilmektedir. Ayrıca müdahale edilmesinin bir kural olmadığı, istisna bir durum olduğu belirtilmektedir. Literatüre bakıldığında müdahalenin hangi hallerde insani müdahale kapsamına girdiği tartışmalı bir konudur. Yaygın görüşe göre insani müdahalenin kabul görmesi için gereken kriterler şöyledir:

(1)- Büyük boyutta ve şiddetli insan hakları ihlallerin olması ya da tehdidinin bulunması.

(2)- İhlalin gerçekleştiği konusunda ya da tehdidinin varlığı konusunda kesin bir kanıtın olması.

(3)- Söz konusu hükümetin ya da devletin sorunu çözme konusunda isteksizliği ya da yetersizliği durumlarında.

⁹ VIOTTI, R. Paul ve KAUPPI, V. Mark, “Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti”, (çev.) ÖZBAY, E. Ayşe, Ankara, 2014, s. 325.

¹⁰ CAŞIN, H. Mesut, “Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları”, İstanbul, 2019, s. 349-350.

¹¹ HEYWOOD, a.g.e. s. 379.

¹² DOĞAN, Nejat, ‘Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı: BM Sisteminin Temel İlkeleri, BM Şartı Paradigmasının Değişimi ve Türkiye, Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular ve Türkiye, (ed.) ÇAKMAK, Cenap, DOĞAN, Nejat ve ÖZTÜRK, Ahmet, Ankara, 2012, s. 119.

¹³ HEYWOOD, a.g.e. s. 379.

¹⁴ ERCAN, a.g.e. s. 319.

(4)- Kesinlikle acil bir durum olması.

(5)- Askeri kuvvet kullanmadan başka bir seçeneğin kalmaması.

(6)- Eğer, diğer yollar tamamıyla tüketilip başarısız olunmamış ise askeri kuvvetin kullanılmaması.

(7)- Müdahalenin amacının hem kamuoyuna hem de uluslararası topluma net bir şekilde açıklanması.

(8)- Müdahale gerekliyse amacının insan hakları ihlallerinin önlenmesi ile sınırlandırılmış olması.

(9)- Müdahalenin hedef kitle/ kamuoyunca destek bulması.

(10)- Bölge devletlerince de desteklenmesi.

(11)- Kuvvet kullanmanın orantılı olması.

(12)- Müdahale esnasında hem insan hakları hukukuna hem de insancıl hukuk kurallarına uygun hareket edilmesi.

(13)- Mümkün olabildiğince çok sayıda otorite tarafından benimsenmiş ve zorunluluk olmasa dahi Güvenlik Konseyi'nin uygun görmesiyle/onayı ile gerçekleştirilmiş olmasıdır.¹⁵

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika'nın dünyada tek süper güç olarak öne çıkması, müdahale taraftarı olan büyük güçler arasında fikir birliğinin olması, müdahaleyi çok daha kolaylaştıran koşulları ortaya çıkartmıştır. Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonrasında ne Rusya ne de Çin, müdahalelerin çoğunun ardında esas itici güç olan ABD'yi engelleyebilecek veya ona meydan okuyabilecek pozisyona sahipti.¹⁶

Dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan kitlesel katliamlar gibi konularda ABD genelinde insani müdahaleyle ilgili bir konsensüs mevcut olup, insan haklarının korunması gibi konular öne sürülerek, ABD'nin yaşamsal çıkarlarına (hegemonyanın sürdürülmesine) yönelik insani müdahaleye meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır. Dönemin ABD Devlet Başkanı Bill Clinton'un Ulusal Güvenlik Danışmanı olan A. Lake ABD yönetiminin Balkan coğrafyasında etkisi olmayan bir Kuzey Atlantik Örgütü'nün (NATO) dünyanın diğer krizli bölgelerinde etkin kontrol sağlayamayacağını ve itibar kaybedeceğini bildiğinden 1995 Ağustos'unda harekete geçtiğini söylemiştir.¹⁷

Batı merkezli kapitalist (emperyal) devletler, başta ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya, kapitalist küresel sistemde kendi egemen statülerini korumak ve kuvvetlendirmek amacıyla gerekli gördüklerinde (öteki siyasal ve ekonomik yöntemler yetersiz kaldığında), askeri bir vasıta olarak NATO'yu devreye sokmaktadır. Bu amaçla NATO'nun askeri müdahalesi iki kutuplu sistemin sona ermesinin ardından, yani Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılmasından sonra, NATO Balkan coğrafyasında ilk askeri operasyonunu Bosna-Hersek'te, ikincisini de Kosova'da gerçekleştirmiştir. Sonraki müdahaleler Asya'da Afganistan'a ve Kuzey Afrika'da ise

¹⁵ AYTOĞU, a.g.e. s. 4-5.

¹⁶ HEYWOOD, a.g.e. s. 380.

¹⁷ GÜRSES, (2001), a.g.e. s. 24.

Libya'ya yöneliktir. NATO'nun operasyonlarına yalnızca askeri açıdan bakılmamalıdır. Perde arkasında siyasal-ekonomik amaçlı bir eylemdir. Her savaşta olduğu gibi bu savaşta da ekonomik-siyasal sebepler ve amaçlar bir arada hareket etmektedir. NATO'nun müdahalesi yalnızca bir amaç değildir. Amaca ulaşmada kullanılan askeri bir araçtır. Buradaki amaç, ülkenin ekonomik ve siyasal bakımdan yeniden yapılandırılması, Batılı emperyal devletlerin egemenliğinin sağlanması ve egemenliğin sürdürülmesidir.¹⁸

Konunun teorik çerçevesi, emperyalizm üzerinden çizilmiştir. Kosova Müdahalesi, insani müdahale adı altında gerçekleştirilmiş olan bir emperyal müdahaledir. Emperyalizm, kavramsal olarak 19. yüzyılda ilk defa İngiltere'de günümüzde bahsedilen anlamından farklı olarak kullanılmıştır. Esasen, bazı devlet görevlileri ve siyasi partiler tarafından, sömürgelerin dağılmasına engel olmak amacıyla, onları bir federasyon çatısı altında toplamak düşüncesiyle hazırlanmış olan bir programın adıdır. Bu programa "emperyal federasyon"; izlenecek olan politikaya ise "emperyalist politika" denmiştir. Program, yürürlüğe konulduğunda İngiliz İmparatorluğu yayılma aşamasını neredeyse gerçekleştirmiş ve duraklama sürecine geçmiştir. Bu açıdan bakıldığında, İngiltere'nin emperyal programı aslında, büyüme ve yayılma değil, bir çeşit "korumaya çalışma" programıdır. Daha sonra ortaya atılan farklı görüş ve teorilerde "emperyalizm" tam tersi bir düşüncede "genişleme ve büyüme politikaları" şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır.¹⁹

Emperyalizmin günümüzdeki anlamına bakıldığında, "bir devletin kendi, sınırları dışında yaşayan başka uluslar, halklar üzerinde onların rızası olmaksızın denetim kurmayı amaçlayan politikadır" şeklinde tanımlanmaktadır. Bugün emperyalizmin anlamı ve nedenleri hakkındaki tartışmalar dört temel grupta sınıflandırılmaktadır. İlk grupta yer alanlar, ekonomik savlara dayanır. Genelde emperyalizmin kârlılığına odaklanır ve emperyal devletlerin emperyalizmden kazançlı çıktığını vurgular. Emperyalist devletin elde ettiği insan kaynağına ve "maddi kaynaklara, üretim, yatırım sermayesi ve nüfus fazlası için pazar oluşturmaya" atıfta bulunurlar.²⁰

Marksist kuramcılar, küresel boyutta kapitalizmin bütün tarihi boyunca ele alınması gerektiğini vurgularlar. Bunu, on beşinci yüzyıldan başlayarak "Batı medeniyetinin tahakkümünün" bütün dünyaya yayılmasına dayandırırılar. Coğrafi Keşifler ve akabinde Endüstri Devrimi sayesinde giderek dünyanın çeşitli bölgelerine erişme ve oralara yerleşme olanağı bulduğunu, Batı medeniyetinin öteki toplumlar ve medeniyetler üzerinde başta ekonomik, siyasal, ideolojik, kültürel hegemonyasını benimseterek, günümüzdeki anlamıyla uluslararası sistemi ilk kez inşa ettiğini söylerler.²¹ Lenin'e göre ise emperyalizm, kapitalizmin son aşamasıdır.²²

İkinci grupta siyasal ilişkiler yer alır. Merkez ve çevre arasında kurulan siyasal ilişkiler aslında ileri seviyede "kapitalizmin bir gereği olarak kurulur." Bunların önceliği pazarın güvenliğidir. Yani çevre ülkenin küresel kapital sistem içinde kendine düşen rolü

¹⁸ SANCAKTAR, Caner, 'NATO'nun Kosova Müdahalesi: Emperyalist Müdahaleye Bir Örnek', Uluslararası Güvenlik, (ed.) ÇOMAK, Hasret, SANCAKTAR, Caner ve DEMİR, Sertif, İstanbul, 2016, s. 445-446.

¹⁹ GÖNLÜBOL, Mehmet, "Uluslararası Politika", Ankara, 2014, s. 304.

²⁰ ARIBOĞAN, AYMAN ve DEDEOĞLU, a.g.e. s. 210.

²¹ GÖZEN, Ramazan, 'Uluslararası İlişkiler Teorileri,' İstanbul, 2014. s. 267.

²² ARI, Tayyar, "Uluslararası İlişkiler Teorileri", Bursa, 2018. s. 321-322.

yerine getirmesiyle sağlanır. İdarecilere temin edilen çıkarlar vasıtasıyla “ülkenin küresel kapitalizme açılması ve güvenilir bir pazar yapılması için” mühim bir hamle yapılmış olur. Dış sermayenin çevre ülkeye girmesiyle aynı zamanda yolsuzluklar da artar.²³

Üçüncü gruptaki görüşler, strateji ve güvenlikle alakalıdır. Devletler, güvenlik sebebiyle “üsler, stratejik kaynaklar, tampon devletler, doğal sınırlar ile ulaşım ve haberleşme hatlarının denetimini ele geçirmek” veya diğer ülkelerin bunları kontrollerine almalarına engel olmak zorunda kalırlar. Bir başka görüşe göre, devletlerin “güç ve nüfuz kazanma yolunda kaçınılmaz olarak emperyalist olduklarıdır.” Dördüncü grubun görüşleri ise, ahlaki temellere oturtulur. Bu gruptakiler emperyalizmi, halkları baskıcı yönetimlerden kurtarmak veya daha nitelikli bir yaşam tarzının nimetlerine ulaşmak için bir vasıta olarak göstermektedir.²⁴

Neticede emperyalizm, toplumları ayrıştıran ve parçaların bir bölümünü menfaatlerin uyumu biçiminde, öteki parçalarını ise menfaatlerin uyumsuzluğu ya da menfaat çatışması biçiminde birleştiren bir sistemdir.²⁵ Nihayetinde hukukun bittiği yerde, gücün hâkimiyeti başlar ve her krizden bir sonuç doğar (ekonomik, siyasi, toplumsal), her kriz yeni bir yol açar ve değişim süreci başlar.

2. KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL ARKA PLANI

Milliyetçiliğin yükselişi bütünsel olarak ele alındığında tarihsel perspektiften de görülür.²⁶ Kosova meselesi, uluslararası toplumun gündemine 1990’lı yıllarda gelmeye başlamış olsa da esasen sorunun kaynağı çok eski dönemlere dayanır. Çok sayıda yazar sorunun başlangıç noktasını, 1389 Kosova Savaşı’na dayandırır. Sırplar, Kosova’nın Osmanlı hâkimiyetine geçmesini ve uğradıkları yenilgiyi tarihleri boyunca unutmamış, ulusal bir mesele haline getirmiş ve Kosova’yı sembolleştirmişlerdir.²⁷ Kosova Sırplar açısından “Eski Sırbistan” olarak görülmekte ve bir bakıma onlar için “Kudüs” gibi algılanmaktadır. Nedeni ise Kosova, “Sırp Ortodoks Kilisesi’nin ilk merkezidir” ve onlar için hala önemlidir.²⁸ Tito sonrasında Miloseviç, bu seçilmiş tarihsel travmayı tekrar uyandıracak ve “bizlik” duygusunu güçlendirecektir.²⁹

Kaynaklarda Romalılara göre, Kosova’ya yerleşmiş olan ilk topluluk İlliryalılardır.³⁰ Bu nedenle Arnavutlar, köklerinin bölgenin en eski halklarından biri olan İlliryalılardan geldiklerini söylemekte ve her iki toplum da bu toprakların, kendilerine ait topraklar olduğunu iddia etmektedir.³¹ Beş yüz yıl kadar Osmanlı idaresinde kalan Kosova, Balkan Savaşları sonucunda elden çıkmıştır. Arnavutluk bağımsız olmuş, Kosova

²³ ATEŞ, Davut, “Uluslararası Politika”, Bursa, 2013, s. 304.

²⁴ ARIBOĞAN, AYMAN ve DEDEOĞLU, a.g.e. s. 210.

²⁵ GALTUNG, Johan, ‘Emperyalizmin Yapısal Teorisi’, Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, Oslo Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, C. 1, Sayı 2, 2004, s. 27.

²⁶ SANDER, Oral, “Türkiye’nin Dış Politikası”, (der.) FIRAT, Melek, Ankara, 2013-a, s. 202.

²⁷ AKSOY, Metin, POLİSİ, Armand ve BÜYÜKÇİÇEK, Mehmet, ‘Kosova: Kimin Barışı’ Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, (der.) AKYEŞİLMEN, Nezir, Ankara, 2013, s. 261-262.

²⁸ ERMAĞAN, İsmail ve SATICI, Gökhan, ‘Uluslararası Siyasette Kosova’nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler ve Türkiye’nin Genel Balkanlar Politikası’, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 21, Sayı 3, 2012, s. 446.

²⁹ VAMIK, D. Volkan, “Kimlik Adına Öldürmek”, İstanbul, 2009, s. 225.

³⁰ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 446.

³¹ AKSOY, POLİSİ ve BÜYÜKÇİÇEK, a.g.e. s. 261-262.

ise çoğunluk nüfusu Arnavutların oluşturmasına rağmen, Rusya'nın baskısıyla 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile Sırbistan'a katılmıştır.³² Kosovalı Arnavutlar, daha o dönemlerde bağımsız olma ve Büyük Arnavutluk'u kurma düşüncesindeydiler. Bu durum, iki toplum arasında var olan gerginliği daha da arttırmış ve sürdürmüştür.³³

1918'de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı kurulunca bölge bu devletin sınırları içinde kalmış, 1929'a gelindiğinde Yugoslavya Krallığı içinde yer almıştır.³⁴ Yugoslavya kelimesi, Güney Slavları'nın ülkesi/Güney Slavya anlamına gelmektedir. Sırlar, Hırvatlar, Boşnaklar, Slovenler, Makedonlar, Bulgarlar ve Karadağlılar Slav dillerini konuşurlar ve Slavların güney koludurlar.³⁵

Yugoslavya Krallığı'ndaki Sırp yöneticiler, 1918'den sonra eski Sırbistan olarak nitelendirdikleri Kosova'nın nüfus yapısını uyguladıkları politikalarla değiştirmek istemiş, orada yaşayan Arnavutlara, Arnavutluk'a ya da Türkiye'ye göç etmelerine yönelik teşviklerde bulunmuşlardır. 'Slav kolonizasyonunu' sağlamak için "asimilasyon" politikaları da gündeme getirilmiştir. Esasen Yugoslavya'nın resmi söyleminde ulusal bir Arnavut azınlığın varlığı kabul edilmiyordu.³⁶

Yugoslavya 1941 yılında İtalyan, Alman, Macar ve Bulgar ordularınca işgal edilmiş, II. Dünya Savaşı sonrasında Josip Broz Tito önderliğinde, Kasım 1945'te İkinci Yugoslavya diye de adlandırılan, Sosyalist Yugoslavya kurulmuştur. Devletin ilk resmi ismi Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'dir. Daha sonra bu isim, 1963 Anayasası'nda Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) olarak değiştirilecektir. Yugoslavya, altı federe sosyalist cumhuriyet ile iki özerk eyaletten oluşturulmuştur: Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna-Hersek Cumhuriyetleri ile iki özerk eyalet olan Voyvodina ve Kosova'dır.³⁷

Hiç kuşkusuz Tito liderliğinde Yugoslavya, Balkan devletleri arasında en güçlü olanıydı.³⁸ Dönemin nadir başarı örneklerinden biriydi ve Tito, ülkeyi birleştiren tutkal olarak nitelendiriliyordu.³⁹ O dönemde, Yugoslavya'da yaşayan milletlere ve azınlıklara en başta ana dilde eğitim olmak üzere, geniş ölçüde kültürel haklar sağlanmış, böylece Yugoslav toplumu içinde ayrılıkçı milliyetçiliğin önüne geçilmek, gönüllü beraberlik oluşturulmak istenmiştir. Ne var ki tüm federal uygulamalar, (1945-1991) Sosyalist Yugoslavya'da milliyetçilikten kaynaklanan sorunlara tamamen çözüm getirememiş, milliyetçilik, Yugoslavya'nın çok uluslu yapısında ayırıcı/parçalayıcı bir unsur olarak sürmüştür.⁴⁰

³² ARSAVA, Fusun, 'Self Determinasyon Hakkı ve Kosova', Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 5, No: 17, 2009, s. 2.

³³ AKSOY, POLİSİ ve BÜYÜKÇİÇEK, a.g.e. s. 261-262.

³⁴ AKGÜN, Sibel, 'Kosova Türkleri'nin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi', Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 34, Yaz, 2012-b, s. 17.

³⁵ "GÜNEY SLAVLARI", (https://www.turkcebilgi.com/g%C3%BCney_slavlar%C4%B1, 28.10.2019).

³⁶ TAŞDEMİR, Fatma ve YÜRÜR, Pınar, 'Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme', G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 3, 1999, s. 137.

³⁷ SANCAKTAR, Caner, "Özyönetim Düşüncesi", İstanbul, 2015, s.12.

³⁸ JELAVICH, Barbara, "Balkan Tarihi", 2. Cilt, İstanbul, 2009, s. 335.

³⁹ SANDER, Oral, "Siyasi Tarih: 1918-1994", 2013-b, s. 576.

⁴⁰ SANCAKTAR, Caner, 'Sosyalist Yugoslavya'nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü', Akademik İncelemeler Dergisi, 14.1. 2019, s. 54.

Ayrılıkçı etnik milliyetçilikten kaynaklanan çatışmalar, devletin yeni baştan kurulmasını ve inşasını amaçlar. Bu durum, bir devlette “toprak paylaşımı, sınırların yeniden çizilmesi, yeni yasama gücünün belirlenmesi,” azınlıklara verilecek hakların yeni baştan tanımlanması gibi farklı problemleri ortaya çıkartır.⁴¹ Nitekim Yugoslavya’yı parçalayan da benzer talepler olmuştur. Milli hudutlarına kavuşamamış farklı etnik topluluklar, bünyesinde yaşadıkları devlete karşı giriştikleri mücadelelerle bölgede sürekli bir kargaşa kaynağı oluşturmıştır.⁴²

Tito’nun ölümüne dek (1980) Yugoslavya, aynı sınırlar içinde ve aynı sistem ile idare edilmiştir. Neticede “aşırı özerk yapılanma” Yugoslav birliğini sağlamaktan çok, birlik içinde yer alan cumhuriyetlerin kendi ulus devletlerini kurmalarına yol açarak, dağılma nedenlerinden birini oluşturmuştur.⁴³ 1991 Haziran’ında Hırvatistan ile Slovenya’nın, 1991 Eylül’ünde Makedonya’nın ve Mart 1992’de Bosna-Hersek’in YSFC’den ayrılmasıyla devlet dağılmıştır. Ardından 1992 Nisan’ında Sırbistan ve Karadağ üçüncü Yugoslavya diye de nitelendirilen Yugoslav Federal Cumhuriyeti’ni ilan etmiş, 2003 yılında devletin adı Sırbistan ve Karadağ Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Nihayetinde, 3 Haziran 2006’da Karadağ’ın bağımsızlığını ilan etmesiyle 3. Yugoslavya da tarihe karışmıştır.⁴⁴

Kosova ise Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti zamanında YSFC’ye bağlı özerk bir eyaletti. Tam anlamıyla otonomi hakkına sahip değildi ve doğrudan doğruya Belgrad’a (merkezi yönetime) bağlı tali bir özerk bölgeydi. Benzer bir durum Voyvodina için de geçerliydi. Sırbistan ise YSFC döneminde Voyvodina ve Kosova’nın kendisine bağlı bulunduğu iddiasındaydı. Ancak bu iddialar ve talepler politbüro tarafından hiçbir zaman kabul edilmemişti. Yugoslavya’nın parçalanma sürecinde Sırp, ilk saldırı eylemlerini Kosova’da gerçekleştirmişti. Sırp Parlamentosu tarafından 1989 yılı başlarında Kosova’nın yetkilerini sınırlandıran anayasal bir düzenlemeye gidilmiş, Kosovalı Arnavutlar özerkliklerinin kaldırılmasına yönelik bu düzenlemelere karşı, protesto eylemlerine girişmişti. Ne var ki neticede yeni anayasa düzenlemeleriyle Kosova’nın idari yetkileri Sırbistan’a geçmişti. Gerçekleştirilen düzenlemelerin Kosova Parlamentosu’ndan geçirilmesi gerekiyordu, fakat öyle yapılmamış, Sırbistan’ın aldığı tek yanlı bir kararla Kosova’nın Sosyalist Yugoslavya döneminde kazanılmış olan tüm hakları elinden alınmıştı.⁴⁵

3. 1990’LI YILLARDA KOSOVA’DA AYRILIKÇI HAREKETLER

Etnik topluluklar, genelde öteki topluluklardan kendilerini ırk, dil, din, bakımından farklı gören kişilerden oluşur. Farklılıklar, gönüllü veya doğal bir ayrımın sonucunda değil, sembollere ve mitlere dayandırılmış, toplumsal olarak oluşturulmuş bir inanın algısı sonucu ortaya çıkar. Pek çok ülkede, bir arada huzurlu bir ortamda yaşayan etnik topluluklar mevcuttur. Ancak, bazen de etnik çatışmaların şiddete dönüştüğü ve

⁴¹ EFEGİL, Ertan, “Devlet İçi Çatışmalar ve Çatışma Yönetimi”, Sakarya Üniversitesi Yayınlanmamış Ders Notu, Sakarya, 2014, s. 13.

⁴² ÜLMAN, Haluk, “1. Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş”, Ankara, 2002, s. 133.

⁴³ LEVENT, Zeynel, ‘Tarihi Süreçte Kosova’, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 52, 2013, s. 858.

⁴⁴ SANCAKTAR, Caner, “Yugoslavya’da Sosyalist Özyenetim Deneyimi”, İstanbul, 2018-a, s. 37-38.

⁴⁵ ALİLİ, Teoman, “Yugoslavya Dersleri”, İstanbul, 2017, s. 30-31.

savaşlara yol açtığı görülür. Etnik çatışmaları, şiddete dönüştüren sebepler arasında devletin zayıflaması, ayrımcılık içeren semboller, karşı tarafı düşman görme, hayatta kalma kaygısı, toprak çatışmaları/siyasi hâkimiyet mücadelesi gibi sebeplerdir ve bunların uluslararası düzeyde yansımaları olduğu görülür.⁴⁶ Kısacası toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunlar çatışmaları tetikleyen önemli unsurlardır.⁴⁷

Kosova Yugoslavya içinde özerk bir bölgedir ve bölge nüfusunun yüzde doksan üçünü Arnavutlar oluşturmaktadır. Bölgede yaşayan Arnavutların çoğunluğu Müslümandır ve dinsel açıdan bir homojenlik söz konusudur. Benzer bir durum dinsel açıdan da geçerlidir. Bölgede Arnavutçanın yanı sıra Sırp Hırvatçası konuşulmaktadır.⁴⁸ Yugoslavya'nın federal yapısından itibaren, ülke yönetiminde Sırbistan her daim egemen olmuştur. 1980'de Tito'nun ölümünden sonra, Yugoslavya'nın Devlet Başkanlığı görevi altı cumhuriyetin devlet başkanlarıca dönüşümlü olarak yürütülmüştür. Ancak bu durum Sırbistan'ın genel yapıdaki egemen ve üstün pozisyonunu etkilememiştir. Bu süreçte, 1987 sonlarında Sırbistan Komünist Partisi'nin başına aşırı milliyetçi Slobodan Miloseviç geçmiş ve Yugoslavya'da yaşanan iç savaşın çıkmasına neden olmuştur.⁴⁹ Miloseviç'in etkisiyle yükselen Sırp milliyetçiliği, Kosova'yı da olumsuz etkilemiştir.⁵⁰

Sırp'ların Kosova hakkındaki emelleri/Büyük Sırbistan hayalleri, Arnavutlara yönelik baskı ve şiddeti arttırmış, gerilimi tırmandırmıştır. Miloseviç, Kosova ve Voyvodina'nın anayasal güvence altındaki özerklik statülerini 1989'da tek taraflı bir kararla sonlandırmıştır. Sırbistan'ın bu iki özerk eyaletle ilgili aldığı karar, Federal Anayasanın ihlaliyle Yugoslavya'daki hassas dengeleri ortadan kaldırmış, ülkenin dağılmasında tetikleyici rol oynamıştır.⁵¹

Özerkliğin kaldırılmasından sonra Kosova'da Arnavutlar ayaklanmış, büyük eylemler yaşanmış ve Belgrad, bu eylemleri bazen polis, bazen de ordu gücüyle sertçe bastırmıştır.⁵² Belgrad'ın gösterdiği bu sert tepki neticesinde, 2 Temmuz 1990'da Kosova Eyalet Meclisi YSFC bünyesinde, Sırbistan Cumhuriyeti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş, 7 Eylül'de yeni Kosova Meclisi toplanmış ve Kosova'nın yeni Anayasasını kabul etmiştir. 22 Eylül 1991 tarihinde ise Kosova Meclisi, Kosova'nın Yugoslavya'dan ayrıldığını ve tam bağımsız olduğunu açıklamıştır.⁵³

1992 yılında Kosovalı Arnavutlar seçime gitmiş ve seçimleri İbrahim Rugova'nın partisi Kosova Demokratik Birliği (LDK) kazanmıştır. Bu parti (1995) Dayton Barış Antlaşması'na kadar pasif siyaset izlemiş, Dayton Antlaşması, Kosova sorununa yer vermeyince Rugova'nın izlediği pasif siyasetten vazgeçilmiş, Kosova Kurtuluş Ordusu

⁴⁶ YILMAZ, Sait, "Uluslararası Güvenlik", İstanbul, 2017, 424.

⁴⁷ ÖZERDEM, Alpaslan, "Barış İnşası Kuram ve Uygulaması", Ankara, 2013, s. 135.

⁴⁸ ARSAVA, a.g.e. s. 5.

⁴⁹ ARMAOĞLU, Fahir, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi", İstanbul, 2012, s. 1103.

⁵⁰ DEMİREL, Nuri, 'Kosova'nın Temel Dinamikleri', İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 2011, s. 62-63.

⁵¹ ÜLGER, K. İrfan, 'Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi', KOSBED, 31, 2016, s. 41.

⁵² ACAR, Z. Selin, 'Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı', Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 6. Sayı 1, 2015, s. 119.

⁵³ SANCAKTAR, a.g.e. 2018, s. 64.

(Ushtria Clirimtare e Koseves / UÇK) gündeme getirilmiştir.⁵⁴ 1997'den itibaren UÇK, Kosova meselesini uluslararası siyasetin gündemine getirmek ve Batı'nın desteğini sağlamak amacıyla faaliyete geçmiştir.⁵⁵ Miloseviç, UÇK'nın Kosova'nın neredeyse yarısını kontrolü altına almaya başladığı sırada gerilimi tırmandırarak, Priştine ve Drenica'da (28 Şubat- 2 Mart 1998) patlak veren şiddet eylemleri ülkenin tamamına yayılmıştır. Aynı yılın Eylül'üne gelindiğinde 700 Arnavut öldürülmüş, 265.000 Arnavut evsiz kalmıştır. Sırp yönetimi çatışmalarda özel eğitilmiş askerleri, polis güçlerini, ayrıca çoğu Hırvatistan'da ve Bosna'daki savaşta evsiz kalan mültecilerin oluşturduğu paramiliter güçleri kullanmış, şiddetin derecesini daha da arttırmıştır. Miloseviç UÇK'nın gerçekleştirdiği eylemleri, "katliam politikası için bir kalkan olarak kullanmaya" çalışmış, ancak medyaya düşen görüntüler, Batı kamuoyuna yansıyınca son derece rahatsız edici bir durum ortaya çıkmış, Kosova sorunu böylece uluslararası camianın gündemine gelmeye başlamıştır.⁵⁶

4. KOSOVA KURTULUŞ ORDUSUNUN (UÇK) OLUŞUMU VE DIŞ DÜNYADAN ALDIĞI DESTEK

1990'lar tüm dünyada kanlı gerilla çatışmalarına sahne olmuştur. Yugoslavya'da Müslüman Boşnaklar, Katolik Slovenler ve diğer etnik gruplarla çatışan Ortodoks Sırp lar önemli örneklerdir.⁵⁷ Etnik temelde örgütlenmiş terör grupları eyleme geçtikleri coğrafyada faaliyetlerini sürdürürken uluslararası sistemde eyleme geçtiklerini, sistemin yapılanmasını, işleyiş koşullarını, bunun negatif veya pozitif tesirleri olacağını bilirler. Ancak süreç içinde yer aldıkları hareketin gelişmesiyle geri dönüşleri zorlaşır ve kendilerine destek sağlayan "müttefiklerinin örgüt faaliyetlerinde söz hakkı elde etmelerini" genellikle engelleyemezler. Bunlar, uluslararası sistemde ülkeler, bölgesel kuruluşlar ve devletlerarası örgütlerin, çeşitli toplumsal grupların, farklı aktörlerin karşılıklı olarak birbirlerini etkiledikleri oluşumlardır.⁵⁸

Kosova örneğine bakıldığında, UÇK'nın nasıl oluşturulduğu, gücünü nereden aldığı ve nasıl donatıldığı konusunda pek çok iddia söz konusudur.⁵⁹ 1970'li ve 1980'li yıllarda Kosova'da, komünist merkezli Arnavut milliyetçi gruplarda artış olmuştur. Bunların en başında gelenler: Kosova Bağımsızlık Hareketi, Yugoslav Arnavut Cephesi, Kosova Marksist-Leninist Organizasyonu, Kızıl Ulusal Cephe ve Kosova Cumhuriyeti Halk Hareketi'dir. Bu beş grup birleşerek, Kosova Halk Hareketini ve LPG adıyla bilinen grup UÇK'nın temel yapısını oluşturmuştur.⁶⁰ Sırlara karşı silahlı bir örgüt kurmak durumunda kalan Arnavutlar, Kosova Kurtuluş Ordusu UÇK'yı 1993 yılında kurmuştur.

⁵⁴ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 447.

⁵⁵ BAŞ, Numan, "Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2009 s. 24-25.

⁵⁶ BALCI, Ali Balcı, 'Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi', Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları, (ed.) İNAT, Kemal, DURAN, Burhanettin ve ATAMAN, Muhittin, 1. Cilt, Ankara, 2010, s. 760.

⁵⁷ BOOT, Max, "Görünmeyen Ordular Gerilla Tarihi", İstanbul, 2014, s. 453.

⁵⁸ GÜRSES, Emin, "Etnik Temelli Terör Can Almaya Devam Ediyor: Uluslararası Sistemin Kısacasında Etnik Terör", İstanbul, 2007, s. 93.

⁵⁹ FARUK, Muhammed, 'Müslüman Kosova'nın Dünü Bugünü', (<http://www.enfal.de/tarih28.htm>, 30.08.2019).

⁶⁰ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 448.

UÇK, Kosova’da kurulmuş, fakat stratejisi Tiran ve İsviçre gibi dışarıdaki merkezlerde belirlenmiştir. Örgüt ilk faaliyetlerini gazetelere verdiği sert açıklamalarla başlatmış, 1995’teki Dayton Antlaşması’ndan (Sırp-Hırvat-Boşnak çatışmasını sona erdiren Antlaşma) sonraki süreçte, 1997’den itibaren Sırlara yönelik bombalı eylemlerle sürdürmüştür.⁶¹

Sırp ordusu paramiliter güçleri bu saldırıları karşılıksız bırakmamış, çatışmaları sivilleri de hedef alacak biçimde şiddetlendirmiştir. Batılı ülkeler, önceleri UÇK’yı terörist bir yapılanma olarak görse de sonrasında ona destek vermeye başlamıştır. UÇK’nın gerçekleştirdiği eylemlere karşılık olarak, Miloseviç’in sivillere orantısız şiddet uygulaması ve katliam boyutuna varan operasyonları nedeniyle UÇK siyasi meşruiyet kazanmaya başlamıştır.⁶² Kitleleşerek, halkın desteğini kazanan UÇK,⁶³ bunun yanı sıra dış dünyanın farklı kesimlerinden, farklı yollardan da destek bulmaya başlamıştır.

1997 yılında Arnavutluk’ta iç savaş yaşanmış, savaşın sonunda Arnavutluk ordusundan ele geçirilen silahların önemli bir kısmı bu ülkede bulunan UÇK kamplarına gönderilmiştir. Silahlanmasını sürdüren UÇK, Kosova’da faaliyette bulunduğu civar köylerdeki gençleri de etkileyerek seferber etmiştir. UÇK’nın içinde farklı komuta birimleri olan üç grup vardır: Haşim Thaci’nin liderliğindeki grup, ABD tarafından kontrol edilmekteydi. Sayıları oldukça kalabalık olan Pandeli Mayko grubu, Arnavutluk’taki Fatos Nano hükümeti ile temas halindeydi. Diğer tarafta da Rugova taraftarı olan grubu, Arnavutluk’un eski Cumhurbaşkanı Salih Beşira desteklemekteydi.⁶⁴

Bu konuyla ilgili olarak, Gazeteci Enis Berberoğlu’nun Hürriyet Gazetesindeki haberinde şu satırlara yer verilmiştir:

“UÇK, açık adıyla Kosova Kurtuluş Ordusu... Kosova içinde 30 bin askeri bulunan, komşu Arnavutluk’tan silah ve kamp desteği alan UÇK’nın adını ABD vergi mükellefleri ilk kez Sırp zulmüne karşı açtıkları bayrakla tanıdı. Oysa ABD’nin resmi makamları ile istihbarat servisleri UÇK’yı yıllardan beri tanıyor ve izliyordu. Örneğin ABD Dışişleri Bakanlığı raporlarında UÇK’nın adı ünlü terörist Osama Bin Ladin’le irtibatlı olarak geçiyordu. Ayrıca örgütün gerilla savaşı için gerekli silahları uyuşturucu ticareti gelirleriyle sağladığı yolunda ciddi kuşkular vardı. UÇK ile ilgili iddiaları yorumsuz ve kaynak göstererek aktarmakla yetinelim: ABD Uyuşturucu ile Mücadele Örgütü (US Drug Enforcement Agency, DEA) kaynaklarına göre UÇK, Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden geçen Balkan Yolu’nun uç beyi. Bu yolu takip eden uyuşturucu UÇK tarafından Avrupa’ya ulaştırılıyor. Yunan İnterpolü, ülkesine giren eroinin birincil kaynağı olarak Kosovalı Arnavutları gösteriyor. Uyuşturucu trafiğinde uzman ve bağımsız Fransız GOD örgütü, UÇK’nın silah finansmanı için yılda 2 milyar dolarlık uyuşturucunun Batılı ülke pazarlarına taşınmasına yardımcı olduğuna inanıyor. Alman uyuşturucu ajanları ise Kosovalı kaçakçıların yıllık 1.5 milyar dolara ulaşan uyuşturucu gelirlerinin 200 kadar özel banka ve döviz bürosunda aklandığı

⁶¹ FARUK, a.g.e. (www.enfal.de, 30.08.2019).

⁶² OĞULTÜRK, M. Cem, ‘Kosova’nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi’, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl, 10, Sayı 19, 2015, s. 110.

⁶³ ÜLGER, K. İrfan, “Yugoslavya Neden Parçalandı: Balkan Dramının Perde Arkası”, Kocaeli, 2016, s. 178.

⁶⁴ BAŞ, a.g.e. s. 24-25.

kuşkusunu taşıyor. “Jane Intelligence Rewiew” sadece UÇK’nın uyuşturucu kârının ‘on milyonlarca dolara’ ulaştığını tahmin ediyor.”⁶⁵

Bunlardan başka Almanya’nın, 1990’lardan başlayarak Doğu Almanya’dan geçen ve NATO standartlarına uymayan Rus menşeli silah ve mühimmatı, Arnavutluk’a hibe ettiği ve bunların önemli bir kısmının da UÇK’nın eline geçtiği iddialar arasındadır.⁶⁶ Öte yandan 1997 yılında Arnavutluk’ta yaşanan ekonomik çöküşün ve hengâmenin neticesinde demoralize olan Arnavut ordusuna ait cephaneliklerin soyulmasıyla ele geçirilen silahların önemli bir kısmı Makedonya vasıtasıyla Kosovalı Arnavutlara aktarılmış ve bu şekilde UÇK’nın gereksinim duyduğu silahlar sağlanmıştır. Örgütün silahlanmasında ve militan toplanmasında İran’ın önemli desteği olduğu, “UÇK’nın asıl gelir kaynağının uyuşturucudan sağlandığı, hatta doğrudan Usame Bin Ladin’le bağlantıları olduğu iddiaları Sırp ve Rus siyasi literatüründe” de yer almaktadır. Diğer bir iddia da 1998’den itibaren ABD’nin de UÇK’ya gizlice yardım yaptığı şeklindedir.⁶⁷

UÇK’nın eğitilmesinde Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/ CIA) ajanları da rol almış, sabotaj eğitimleri ile telefon şebekelerinin nasıl işlevsiz duruma getirileceği, akaryakıt stoklarının nasıl sabote edileceği öğretilmiştir. CIA’yin bu çalışmaları, Kosova’da bulunan Kosova Force/KFOR’da görev yapan Avrupalı subaylarca da doğrulanmıştır.⁶⁸ Ayrıca Yugoslavya konusunda önemli çalışmaları olan Tim Judah, UÇK’nın yönetici kadrosunun ABD, İngiltere hatta İsviçre istihbarat servisleriyle görüştüklerini yazmıştır. Yine iddialar arasında Amerikalı ajanların Yugoslavya’ya NATO’nun müdahalesinden önce UÇK’ya eğitim desteği verdikleri ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gözlemcilerinin müdahale öncesinde bölgeden ayrılırken iletişim sistemleriyle, uydu telefonlarını UÇK yöneticilerine gizlice servis ettikleri de yer alıyordu. Nedeni ise UÇK’nın Washington ve NATO ile irtibatını sağlamak olduğu şeklinde açıklanıyordu. Avrupalı diplomatların ifadelerine göre, CIA tarafından istihbarat ve silah desteği sağlanıyordu. Bir yandan da Amerikalı siyasetçiler tarafından Sırbistan’a askeri müdahalenin gerekli olduğu vurgulanıyordu.⁶⁹

5. NATO’NUN MÜDAHALESİ ÖNCESİNDE ULUSLARARASI TOPLUMUN TUTUMU

Arnavutlar, Tito’nun ölümünden sonra cumhuriyet statüsünü alabilmek için harekete geçmiş ve onların istekleri Sırp’ların tepkisine neden olmuştur. Bu durum, iki ülke milliyetçiliğini karşı karşıya getirmiş, Kosova Arnavut ve Sırp milliyetçiliğinin çatışma alanı olmuştur. Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk düşüncesinin tarihsel kökleri nedeniyle Kosova sorunu, uluslararası toplum tarafından “Arnavut Sorununun” ayrılmaz

⁶⁵ BERBEROĞLU, Enis, ‘Kosova Ordusu ve Balkan Yolu’, 14.06.1999: Hürriyet Gazetesi, (www.hurriyet.com.tr, 30.08.2019).

⁶⁶ BAŞ, a.g.e. s. 26.

⁶⁷ CRETU, Valeri, “Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu’nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2006, s. 74-75.

⁶⁸ KFOR: Kosova’da güvenliğin sağlanması amacıyla görevlendirilmiş olan NATO liderliğinde oluşturulmuş bir barış gücüdür.

⁶⁹ SANCAKTAR, a.g.e. 2016: s. 448.

parçası gibi algılanmış, 1998 yılı sonlarında artan Sırp baskısı sonucunda yaşanan yoğun Arnavut göçü tüm dünyada tepkilere neden olmuştur.⁷⁰

Kosova sorununu çeşitli uluslararası kuruluşlar Avrupa Birliği (AB) Avrupa Konseyi, AGİT, gündemlerine getirmiş ve sorunun barışçıl yollarla çözülmesi için Kosova'ya daha kapsamlı bir özerklik sağlanmasını vurgulamışlardır. BM Güvenlik Konseyi'nin bu konuyu gündemine alması, uluslararası kuruluşların da konuya ilgi göstermesi; ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve İtalya'dan meydana gelen Temas Grubu'nun çalışmaları, sorunun uluslararası boyut kazanmasına yol açmıştır. Kosova müdahalesinden önce BM Güvenlik Konseyi'nin, Kosova hakkında almış olduğu dört karar bulunmaktadır. İlk karar, 31.03.1998 tarihli olup 1160 sayılı karardır.⁷¹ Temas grubunun önerisi üzerine Yugoslavya'ya Kosova'yı da kapsayan bir silah ambargosu uygulanması kararıdır. BM'in bu kararında bir taraftan Sırp polis güçlerinin, diğer taraftan UÇK'nın sivillere yönelik şiddet eylemlerinin kınandığı açıklanmış ve Kosova'daki Arnavut liderlerine tüm terör eylemlerini sona erdirmeleri ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne de siyasi çözüm konusunda derhal gereken adımların atılması yönünde çağrıda bulunmuştur. Sorunun çözümü için Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nden Temas Grubu ile işbirliği yapması ve sorunun diyalog yoluyla çözülmesi istenmiştir.⁷²

23 Eylül 1998'de BM Güvenlik Konseyi 1199 sayılı kararını⁷³ açıklamış, aldığı kararda Sırp Güvenlik güçleri ve Yugoslav Ordusu'nun güç kullanmasına yönelik kaygısını belirten düzenlemelere giderek, çatışan taraflara ateşkes çağrısı yapmıştır. Bu kararda barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik ilave tedbirler alınabileceği belirtilmiş ve kuvvet kullanımına onay verilmemiştir.⁷⁴ Bu kararda da daha önce çıkartılmış olan 1160 sayılı karara atıfta bulunularak siyasi çözüm için gereken önlemlerin alınması belirtilmiştir. Ayrıca diğer devletlerin ve uluslararası kuruluşların temsilcilerinin bölgedeki durumu gözlemek amacıyla bölgeye gelmelerinin engellenmemesi vurgulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kosova Diplomatik Gözlem Misyonunun oluşturulması kararlaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin üçüncü kararı, 24 Ekim 1998 tarihli 1203 sayılı karardır.⁷⁵ Bu karara göre, Kosova'daki durumun bölgesel barış ve güvenliğe yönelik potansiyel tehditlerin devam ettiği vurgulanmış ve AGİT tarafından bir Kosova Denetleme Misyonu (Kosova Verification Mission/KVM) oluşturulması kararlaştırılmıştır. Güvenlik Konseyi 17 Kasım 1998 tarihinde 1207 sayılı dördüncü kararını almıştır.⁷⁶ Bu kararda da önceki kararlara atıf yapılmış, bahsedilen konuların altı çizilmiştir. Alınan bütün kararların ortak yönü AGİT ve Temas Grubu'nun öncü rolü doğrultusunda Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin dikkate alınarak, BM

⁷⁰ PROGONATİ, Erjada, 'Etnik Arnavutların Arnavutluk Dış Politikasında Etkisi', Karadeniz Araştırmaları, Sayı 37, Bahar, 2013, s. 164.

⁷¹ Bkz (<http://unscr.com/en/resolutions/1160>, 22. 10. 2020).

⁷² KARAKOÇ, Jülide, 'ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi', Ankara Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8/1, 2006, s. 230.

⁷³ Bkz (<http://unscr.com/en/resolutions/1199>, 22. 10. 2020).

⁷⁴ KADRIAJ, Shqipran, 'Kosova Sorunu', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008, s. 37.

⁷⁵ Bkz (<http://unscr.com/en/resolutions/1203>, 22. 10. 2020).

⁷⁶ Bkz (<http://unscr.com/en/resolutions/1207>, 22. 10. 2020).

Antlaşması'nın 7. Bölümü kapsamında alındığı belirtilmiştir.⁷⁷ (7. Bölüm kapsamında gerçekleştirilen eylemlerde kullanılan yetki uluslararası niteliğe sahip bir yetkidir ve BM tarafından tüm uluslar adına kullanılır).⁷⁸ Ancak, BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova hakkında aldığı kararların hiçbirinde bir devlete veya devletlerin oluşturduğu bir koalisyona ya da uluslararası bir örgüte kuvvet kullanma konusunda yetki verilmemiştir.⁷⁹

Washington Yönetimi, 13 Ekim 1998'de özel temsilcisini (Richard Halbrook) Miloseviç'le görüşmeye göndermiş, Miloseviç, görüşmede askeri operasyonları kesme, Kosova'ya kısmi özerklik tanıma, oradaki askeri varlığını sınırlama gibi sözler vermiş olmasına rağmen, sözünü tutmamış, bölgeye yönelik şiddet politikasını sürdürmüştür. Barış konferansı için Arnavut ve Sırp taraflar Fransa'ya çağrılarak (Rambouillet Şatosu'nda) görüşmeler gerçekleştirilmiş, ABD, hiçbir egemen devletin kabul etmeyeceği bir antlaşma metnini Yugoslavya'nın önüne getirmiştir. Rambouillet görüşmelerinde ABD'nin taraflara önerisi, Kosova'ya NATO Birliklerinin konuşlandırılması ve üçüncü yılın sonunda bağımsızlığın onayı gibi koşulların dayatılması, Yugoslav yönetimi tarafından kabul edilmemiştir.⁸⁰ Rambouillet Antlaşması'nın darmadağın olması neticesinde geriye, NATO müdahalesinden başka bir seçenek kalmamıştır.⁸¹

6. NATO MÜDAHALESİ VE SONUÇLARI

19 Mart 1999'da barış görüşmeleri devam ederken Sırp lar, Kosovalı Arnavutların taleplerini reddetmiş ve saldırılarını daha da yoğunlaştırmıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan Paris görüşmelerinden bir netice alınamayınca, Arnavutlara yönelik şiddet olaylarının artmasıyla, binlerce Arnavut göç etmek durumunda kalmış, bunun üzerine ABD liderliğinde NATO güçleri şiddeti sonlandırmak için, 24 Mart 1999'da Belgrad'a yönelik bir hava operasyonu başlatmıştır.⁸² NATO 78 gün boyunca Yugoslavya'yı bombalamış, müdahaleye daha fazla direnemeyen Miloseviç (9 Haziran 1999) barış antlaşmasını imzalamayı kabul etmiş ve Kosova'dan çekilmek zorunda kalmıştır.⁸³

NATO müdahalesinin ardından, Sırp larla-Arnavutlar arasındaki savaş sona ermiştir.⁸⁴ Tüm anlaşmazlıklar sürecinde, Sırp ların sistematik saldırılarına maruz kalan bir buçuk milyon Arnavut yerlerinden yurtlarından edilmiş,⁸⁵ son derece olumsuz koşullarda vatanlarından ayrılmak durumunda kalan Arnavutlar, Yugoslav ordusunun çekilmesiyle geri dönmeye başlamıştır.⁸⁶

⁷⁷ KARAKOÇ, a.g.e. s. 231.

⁷⁸ ÇAKIR, Mustafa, 'İnsani Müdahale Hakkı', Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2003, s. 51.

⁷⁹ KARAKOÇ, a.g.e.s. 231.

⁸⁰ BALCI, a.g.e. s. 760.

⁸¹ HOOK, W. Steven ve SPAINER, John, "Amerikan Dış Politikası", İstanbul, 2014, s. 252.

⁸² UÇAROL, Rifat, "Siyasi Tarih: 1789-2001", İstanbul, 2008, s. 1072.

⁸³ OĞULTÜRK, a.g.e. s. 113.

⁸⁴ LEVENT, a.g.e. s. 864.

⁸⁵ ÇAKIR, Mustafa, 'Çok Kutuplu Dönemden Günümüze Asya, Avrupa ve Afrika'da Yapılan İnsani Müdahalelere Yaklaşımlar', 2015, s. 497.

⁸⁶ SAVAŞ, Hüseyin, 'Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu-II', C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 25, No: 1, Mayıs -2001, s. 108.

10 Haziran 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı kararını çıkartmıştır.⁸⁷ Bu kararda Kosova'nın halen Yugoslavya'nın bir parçası olduğuna vurgu yapılarak, Kosova'ya Yugoslavya Federal Cumhuriyeti sınırları dâhilinde geniş kapsamlı bir özerklik verilmesinden söz edilmiştir.⁸⁸ Ayrıca kararda, NATO'nun hava harekâtının sonlandırılması, Yugoslav Ordusu'nun Kosova'dan çekilmesi, UÇK'nın silah bırakması ve barışçıl yollardan çözüm aranması gibi hükümlere yer verilmiştir BM Güvenlik Konseyi bu karardan sonra başka bir karar almamıştır.

1244 sayılı karar doğrultusunda, Kosova'da UNMIK (BM Kosova Misyonu) kurulmuş, yine aynı karara dayanarak, NATO'nun barış gücü KFOR (NATO İstikrar Gücü/Kosova Gücü) bölgeye yerleştirilmiş ve burada mevcudiyetini devam ettirecektir. KFOR'a Kosova'ya yönelik Sırp güçlerince olası tehditleri önlemek, güvenli bölge kurmak, mültecilerin geri dönüşlerinde onlara yardımcı olmak, azınlıklara güvence sağlamak, sağlık, altyapı, sınırların kontrolü, kaçakçılığın önlenmesi, silahlardan arındırma, sivil kurumların oluşturulması, demokratikleşme, hukukun sağlanması gibi çeşitli görevler verilmiştir.⁸⁹

Süreç içinde Kosova'da üç farklı uluslararası yapı oluşmuştur: KFOR, Kosova'da güvenliğin sağlanması ve bölgenin kendi iç güvenliğini sağlayacak olan bir "Kosova Koruma Birliği" kurulması ile görevlendirilmiştir. UNMIK, Batılı tarzda devlet kurumları oluşturabilmesi için, tavsiyede bulunma, denetim ve kontrol gibi yetkilere sahiptir. UNMIK'ın Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından bu görevinin sonlandırması, yerini Avrupa Birliği Kosova Misyonu'na (European Union Rule of Law Mission in Kosovo / EULEX) devretmesi planlanmıştır. 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Anayasası yürürlüğe koyulduktan sonra, UNMIK'ın yerine görevlendirilmesi düşünülen EULEX'e karşı olan Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadığı sürece Avrupa Birliği Misyonu'nun Kosova'da görevlendirilemeyeceği konusunda ısrarcı olunca, bunun üzerine bir ara çözüm yolu bulunmuştur. Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, BM Güvenlik Konseyi'nin (10 Haziran 1999) 1244 Sayılı Kararı doğrultusunda Kosova'daki UNMIK yönetiminin faaliyetlerini sürdürmesi ve EULEX'in de UNMIK kapsamına alınmasını uygun bulmuştur.⁹⁰

Kosova'ya yönelik gerçekleştirilen NATO müdahalesinin en mühim sonucu, Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması olmuştur. Kosova, BM'nin 1244 sayılı kararı doğrultusunda ve UNMIK düzenlemeleriyle geçici bir rejim ile idare edilmekteyken, 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Parlamentosu'nun aldığı tek taraflı bir kararla bağımsızlığını ilan etmiştir.⁹¹ Bununla birlikte uluslararası ilişkilere tesirine bakıldığında Balkanlar, Avrupa ve küresel perspektiften değerlendirilebilir. Müdahalenin Balkanlar açısından etkisine bakıldığında, bu coğrafyadaki ülkelerin AB ile bütünleşme aşamasını başlatmış olmasıdır. Avrupa boyutunda ise Avrupa Birliği'nin doğu yönünde genişlemesinin yanı

⁸⁷ Bkz (<https://unmik.unmissions.org/united-nations-resolution-1244>, 22.10.2020).

⁸⁸ BAŞ, a.g.e. s. 35.

⁸⁹ CAŞİN, H. Mesut ve DERMAN, G. Saynur, "Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar", Ankara, 2016, s. 321-322.

⁹⁰ BAŞ, a.g.e. s. 36.

⁹¹ BAYILLIOĞLU, Uğur, 'Uluslararası Adalet Divanı Kosova'nın Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı mı?', TBB Dergisi, 2011, (92). s. 289.

sıra Avrupa'nın güvenliğiyle ilgili düzenlemelerin yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. Küresel boyutu, Batılı güçlerin menfaatlerinin ve neoliberalizmin ilkelerinin insani müdahale düşüncesinin temellerini nasıl şekillendirdiğini yeniden ortaya koymuştur.⁹²

NATO'nun gerçekleştirdiği operasyon sonucu, Kosova Sırbistan'dan kopartılmıştır. Sırbistan'ın Kosovalı Arnavutlara yönelik ordu ve polis güçleriyle gerçekleştirmiş olduğu insan hakları ihlalleri ve etnik temizliğe ulaşan boyutu devamlı olarak Batılı ülkelerin medyalarında gündemde tutulmuş ve eleştirilmiştir. Bu sayede "insan hakları ihlalleri ve etnik temizlik, NATO müdahalesinin resmi" gerekçesini oluşturmuştur. NATO ve Batılı ülkelerin resmi açıklamalarına göre bölgede yaşanan "insan hakları ihlallerini önlemek ve Arnavut sivilleri Sırp saldırılarına karşı korumak" amacıyla askeri operasyon gerçekleştirilmiştir.⁹³ NATO müdahalesinin sebebi her ne olursa olsun, Amerika açısından önemli bir siyasi hedef olduğu, Kafkas petrolüne açılan yolda Slav barikatını kaldırmak ve ABD'nin çok uluslu şirketlerinin ulaşamadığı ve ülkenin tek doğal kaynağı olan "zengin kurşun ve çinko rezervlerini ele geçirmek" amacıyla yapıldığı iddiaları söylemler arasındadır.⁹⁴

7. ULUSLARARASI AKTÖRLERİN KOSOVA MESELESİNE YAKLAŞIMLARI

Kosova müdahalesinin meşruluğunun tartışılması, 'zamana ve mekâna göre' değişim gösteren mühim bir örnektir.⁹⁵ Bir görüşe göre, Kosova'da yaşanan Sırp-Arnavut çatışmasının perde arkasında ABD ile Rusya'nın nüfuz çatışması vardır.⁹⁶ Zamanın iki kutuplu milletlerarası sisteminde, Batı Bloku'nda (ABD ve diğer NATO üyesi ülkeler) yer alan Türkiye ve Yunanistan NATO üyesi iki ülkedir. Öte yandan, bölgede sosyalist yönetim idaresinde olan Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Romanya gibi ülkeler SSCB'nin etkisinde ve onunla ilişkilerini geliştirmiş olan ülkelerdir.⁹⁷ Bölgedeki esas aktörlerden olan ABD, AB ve Rusya kamplaşmanın etkisinde kalan Balkan coğrafyasında, ilişkilerin yeniden biçimlendirilmesinde mühim rol oynamışlardır.⁹⁸

7.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Yaklaşımı

Soğuk Savaş'ın ardından ABD, küreselleşme ile şekillendirdiği yeni stratejik hedefleri doğrultusunda bölgeye hâkim olmayı gerekli görmüş, Yugoslavya'nın dağılmasıyla meydana gelen çatışmalar, Avrupalı ülkelerce çözümlenemeyince ABD devreye girmiştir. Balkanlar, Avrupa'yı ve Asya'yı birbirine bağlaması, Akdeniz-Kuzey Afrika ile iç içe geçmesi ve Rusya'ya da yakın olması sebebiyle, jeopolitik açıdan önemlidir. Ayrıca Avrupa açısından yaşamsal öneme sahip, doğalgaz ve petrol gibi enerji

⁹² TORUN, Abdullah, 'İngiliz Okulu Perspektifinden NATO'nun Kosova Müdahalesi', Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar, (ed.) TURAN, Sibel ve KÖROĞLU, Ö. Nergiz, Bursa, 2015, s. 178.

⁹³ SANCAKTAR, a.g.e. 2016, s. 456.

⁹⁴ LEVENT, a.g.e. s. 863.

⁹⁵ AKGÜN, Sibel, 'Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum', Akademik Bakış, C. 5. No: 17, 2012-a, s. S. 251.

⁹⁶ LEVENT, a.g.e. s. 864.

⁹⁷ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 449.

⁹⁸ YAŞİN, K. Gözde, "21. Yüzyıl Başında Balkanlar" 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Balkan ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Başkanı, Sayı 25, 11 Ocak, 2017, s. 63-69. (https://www.rumelifed.org.tr/wpcontent/uploads/2017/11/21_yy_ba%C5%9F%C4%B1nda_balkanlar.pdf, 27.10.2019).

kaynaklarının “Avrasya ve Ortadoğu’dan Avrupa’ya taşınması” için bir geçiş güzergâhıdır. ABD bu nedenle bölgede etkin olmayı amaçlamıştır. Bunun yolunun açılması: “Dayton Antlaşması, Kosova Müdahalesi ve NATO genişlemesi” ile olmuş, böylece ABD’nin tesiri Doğu Bloku’nun (Sovyet Bloku/Demirperde ülkeleri) tali ülkelerine de sirayet etmiştir.⁹⁹

Kosova’da olaylar patlak verdiğiğinde Bosna’da yaşanan hicap duyulan başarısızlığın¹⁰⁰ etkisi altındaki ABD liderliğinde Batılı devletler, bu kez daha etkili ve hızlı bir şekilde hareket etmiş, hatta Batılı Koalisyon güçleri BM Güvenlik Konseyi’nin onayını dahi almadan, zaman kaybedecekleri düşüncesiyle duruma müdahil olmuşlardır.¹⁰¹ Kosova sorununun askeri çözümünün sonraki aşamasında, UNMIK kapsamında önceliği AB’ye bırakmış olsa da ABD, oradaki askeri varlığını KFOR’la sürdürmüş, bağımsızlığını ilan eden Kosova’yı tanıyan devletlerin en başında gelmiştir.¹⁰²

7.2. Rusya’nın Yaklaşımı

NATO’nun Sırbistan ve Kosova’daki Sırp hedeflerine yönelik operasyonları hem Sırp lar arasında hem de Rusya kamuoyunda Batıya karşı bir anda yükselen bir nefret uyandırmıştır. NATO’nun hava harekâtını Rus toplumunun % 92’si kabullenmek istememiş, % 65’i ise esas saldırganın NATO olduğunu düşünmüş, Boris Yeltsin, NATO’nun hava operasyonunu “Büyük bir zorbalık” olarak nitelendirmiştir.¹⁰³ Rusya Federasyonu, Kosova meselesini Balkan coğrafyasında ABD-AB beraberliğinin, kendisine karşı “nüfuzunun geriletilmesi olarak” görmüştür: Putin yönetiminde, Yeltsin’in izlediği pasif tutum terk edilmiş, Çin ile anlaşma yoluna gidilerek, “NATO’ya karşı bir ittifak politikası” izlenmiş ve “NATO’nun sınırlarımıza yaklaşmasını istemiyoruz” ifadesiyle tavrını koymuştur.¹⁰⁴

7.3. Çin’in Yaklaşımı

Çin, Kosova’nın tek yanlı olarak aldığı bağımsızlık kararına olumlu yaklaşmamış, bu kararın uluslararası ilişkilerin temel kurallarına zarar vereceğini ve BM Güvenlik Konseyi’nin otoritesini zayıflatacağını belirtmiştir.¹⁰⁵

Kosova’ya yönelik operasyona Çin ve Rusya’nın karşı olması nedeniyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde operasyonun engellenmesi mevzu bahis olduğundan NATO bu operasyonu Birleşmiş Milletler’den herhangi bir onay almadan tek yanlı aldığı kararla gerçekleştirmiştir.¹⁰⁶ Çin, Rusya ile birlikte BM Güvenlik Konseyi’nde yapılan

⁹⁹ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 449.

¹⁰⁰ Bosna’da 1992-1995 döneminde ciddi insan hakları ihlalleri yaşanmış, iki milyon civarında kişi yerlerini yurtlarını terk etmiş, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet eylemleri, etnik temizlik/Srebrenitsa’da yaşanan soykırım gibi insanlık adına esef verici olaylar yaşanmıştır.

¹⁰¹ ERALP, D. Ulaş, ‘Uluslararası Çatışma Müdahalelerinde Meşruiyet Kavramı’, Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulamalar, (der.) BERİKER, Nimet, İstanbul, 2009, s. 95.

¹⁰² AKGÜN, 2012-a: s. 252.

¹⁰³ ÇELİK, Ümit, ‘Rusya-ABD İlişkileri I: Berlin Duvarının Yıkılışından Kosova Savaşına, (1989-2000)’, Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi, (ed.) ÜLGER, K. İrfan, Ankara, 2015, s. 481-482.

¹⁰⁴ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 451.

¹⁰⁵ ERMAĞAN ve SATICI, a.g.e. s. 451.

¹⁰⁶ AKSOY, POLİŞİ ve BÜYÜKÇİÇEK, a.g.e. s. 261-262.

oylamada Kosova'nın Birleşmiş Milletlere üye yapılmasını veto etmiş, Sırbistan'ı destekleyen tarafta olmuştur.¹⁰⁷

7.4. Sırbistan ve Sırp Toplumunu

Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak bağımsız olmasını bir türlü kabullenmek istememiştir. Karara itiraz etmiş, konu hakkında Birleşmiş Milletler'de bazı girişimlerde bulunmuş, Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'na aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Sırbistan yönetimi, BM Genel Kurulu'na "Kosova Yönetimi Geçici Kurumları'nın tek tarafı olarak bağımsızlığını ilan etmesi uluslararası hukuka uygun mudur?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Genel Kurul, 8.10.2008 tarihinde bu konu hakkında Uluslararası Adalet Divanı'nın görüşünü talep etmiştir.¹⁰⁸ Divan, 22.07.2010 tarihinde görüşünü açıklamış ve 17 Şubat 2008 tarihinde kabul edilen bağımsızlık bildirgesinin genel uluslararası hukuka, 1244 sayılı (1999) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı karara veya Anayasal çerçeveye aykırı değildir ¹⁰⁹ şeklinde görüş beyan etmiştir. Bu karara rağmen Sırp'ların Kosova konusundaki iddiaları sürmüş, Belgrad'daki yönetim hala bu bölgenin Sırbistan'ın bir parçası olduğu konusunda ısrarcı olmuştur. Diğer yandan Kosova'da yaşayan Sırp azınlık, Kosova Parlamentosu'nun bağımsızlık ilan etmesine tepki göstermiş ve 28 Haziran 2008

¹⁰⁷ CAŞİN ve DERMAN, a.g.e. s. 322.

¹⁰⁸ SANCAKTAR, a.g.e. 2016: 458-459.

¹⁰⁹ Divan'ın kararında: 17 Şubat 2008 Bağımsızlık Bildirgesi'nde genel uluslararası hukukun ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararının ve Geçici Hükümet rejiminin ihlal edilmediği vurgulanmış ve bildirgenin uluslararası hukukun uygulanabilir olan herhangi bir kuralının ihlali olmadığı hükmüne varılmıştır. Divan, bildirgenin 1244 sayılı karar doğrultusunda oluşturulan rejime uygun yapıp yapılmadığını değerlendirirken, öncelikle bildirgeyi hazırlayanların kimler olduğuna bakmış ve bunların 1244 sayılı karar çerçevesi dışında, Geçici Anayasal Rejim Hükümeti'nin bir ögesi olarak harekette bulunmadıklarını, Kosova'daki halkın mümessilleri sıfatıyla hareket ettiklerini benimsemiştir. Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilanının 1244 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı ve bu karar kapsamında yapılan düzenlemelerde bir ihlalin bulunup bulunmadığı neticesine ise 1244 sayılı karar doğrultusunda oluşturulan rejimin geçici oluşu sebebiyle ve nihai statüsünü tayin etmediği genel gerekçesi ile varmıştır. Divan'ın aldığı kararda, bağımsızlık ilanı eylemi ile bunun hukuksal sonuçlarının birbirinden ayrı tutulabileceği benimsenmiştir. Benzer şekilde Bağımsızlık Bildirgesi'nin de self-determination hakkı bağlamı dışında olsa bile bunun uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmediği konusunda genel bir tespit yapmıştır. Divan'ın kararına göre, bağımsızlık bildirgesinin ilanı, bunun hukuksal kaynak ve dayanakları ayrı olarak kendi başına uluslararası hukuku ihlal etmediğini; ancak bunun self-determination hakkı ya da bu hak bağlamı dışındaki bağımsızlık bildirgelerinin hukuksal dayanağının geçerli olduğunu onaylamak anlamına gelmediğini vurgulamıştır. Neticede Divan, yalnızca eylemsel olarak bağımsızlık bildirgesini değerlendirmiştir. Fiilen hukuk camiasında ortaya koyduğu sonuca ve eyleme kaynaklık eden hak ile ilgili bir tespitte bulunmamıştır. Divan'ın Kosova bağlamında aldığı kararda self-determination hakkının ve "remedial secession" (düzeltici ayrılma), durum ve içeriğine ilişkin bir tespitte bulunmadığı gibi bundan kaçınmaya özen göstermiştir. Divan'ın tespitleri, self-determination hakkının niteliği ve kapsamı ile alakalı bilinen konuların tekrarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla Divan'ın bu kararı Kosova'nın self-determination hakkını onayladığı anlamına gelmez. Divan yalnızca, bağımsızlık bildirgesi ilanı eylemini değerlendirmiş, ancak bağımsızlık bildirgesinin self-determination hakkı bağlamında hukuksal kaynak ve hukuksal sonuçlarıyla ilgili bir değerlendirmesinde bulunmamıştır. Çünkü Divan, sorulan sorunun içeriği doğrultusunda Genel Kurul'un sorusunda bağımsızlık ilanın hukuksal sonuçları hakkında soru sormadığını yalnızca self-determination hakkı kapsamında bir hakkı bulunup bulunmadığına ilişkin konuların Genel Kurulun sorusunun kapsamı dışında kaldığı değerlendirmesinde bulunmuştur. BAYILLIOĞLU, a.g.e. 304--305.

tarihinde Mitrovica’da Kosova-Metoya Parlamentosu’nu açmıştır. Bu parlamentoya 26 belediyeden seçilmiş olan Sırp, Boşnak, Roman, Gorani katılmıştır. Bu parlamentoda resmi olarak Kosova, BM, AB ve diğer Batılı devletler tarafından tanınmasa da Kosova’da yaşayan Sırp lar arasında etkili olmuş ve Belgrad’daki yönetim ile güçlü bağlar geliştirmiştir. Mitrovica’daki Kosova-Metoya Parlamentosu’nun amacı bölgede yaşayan az sayıda Sırp nüfusu korumak ve bu bölgenin Belgrad ile olan bağlarını koparmamaktır. Diğer yandan Priştine’deki Kosova Parlamentosu’nun amacı ise Kosova’yı Bağımsız bir Arnavut Devleti statüsüne getirmektir. Fakat Kosova’nın geleceği bölgede yaşayan topluluklar (Arnavut, Boşnak, Sırp, Türk, Roman, Goralı) tarafından belirlenmemektedir. Esasen belirleyici olanlar Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya gibi Batılı devletlerdir. Çünkü 1999 Haziran’ından beri bölgenin yönetiminde fiilen bu dört Batılı emperyal devlet etkili olmaktadır. Bu devletler, önce Kosova’yı Sırbistan’dan kopartmışlar, sonra yeni bir Kosova devleti inşa etmişlerdir. Açıkça görülen şudur ki esas gücü elinde bulunduranlar bölgedeki yerel halklar ya da UÇK değil, yukarıda sözü edilen dört emperyal devlettir.¹¹⁰

7.5. Türkiye’nin Yaklaşımı

Kosova’da çatışmaların ilk ortaya çıktığı dönemde, Türkiye bunu Yugoslavya’nın bir iç meselesi olarak nitelendirmiş ve anayasal bakımdan Yugoslavya’dan ayrılma hakkı bulunmayan Kosova’nın bağımsızlığı düşüncesine sıcak bakmamıştır. Kosova’da çatışmaların başlamasıyla taraflara şiddeti durdurmak ve problemleri çözmek için “siyasi diyalog” başlatma çağrısı yapmış ve çatışan taraflar karşısında tarafsız kalmaya özen göstermiştir. O dönemde Türkiye, Balkanlarda, Orta Asya’da, Kafkasya’da, Ortadoğu’da takip ettiği bütün politikalarında bölge ülkeleriyle ve Batılı ülkelerle beraber hareket ediyordu. Kosova’da da böyle olmuştur. Türkiye, önceleri Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünün ve hâkimiyetinin sürmesini sıkça vurgulamış, diğer tarafta Kosova’nın geniş kapsamlı bir özerkliğe sahip olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. İzlenen bu politikaların, çatışan tarafları tam anlamıyla memnun ettiği söylenemez. Zamanla Kosova’da şiddet olayları tırmanınca Türkiye de NATO’yla birlikte hareket etmiş ve NATO’nun Kosova’ya askeri müdahalesine (1999) operasyonel destek vermiştir. Türkiye müdahaleye dâhil olurken, yine de çok yönlü hareket etmeye özen göstermiş, operasyon başladığında Kosovalı Arnavutların yanında yer almış ve Sırp yönetimine karşı tavrını sertleştirmiştir.¹¹¹ Türkiye, NATO operasyonu sonrasında Kosova’da barışı korumak amacıyla yerleştirilen uluslararası güce/KFOR Prizren, Mamuşa, Dragoş gibi Türkler’in yaşadığı bölgelerde tugay düzeyinde birliklerini görevlendirmiş, eğitimsel ve kültürel alanda bölgeye desteğini sürdürmüştür.¹¹²

Bağımsızlık ilanının (18 Şubat 1998) ardından Amerika, Fransa, İngiltere, Arnavutluk, Türkiye ve Amerika etkisindeki Afganistan ile Kosta Rika, Kosova’nın bağımsızlığını tanıırken, kısa bir süre sonra Almanya da tanıyanlar arasında yer almıştır. Fakat BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyelerinden Rusya ve Çin ile onların yanı sıra Avrupa Birliği üyeleri olan Yunanistan, Güney Kıbrıs, İspanya, Slovakya ve Romanya ise

¹¹⁰ SANCAKTAR, a.g.e. 2016: 458-459.

¹¹¹ COŞKUN, D. Birgül, ‘Kosova’nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası, (1990-2008)’, Uluslararası İlişkiler SSCI, Cilt: 7, Sayı, 27, 2010, s. 65.

¹¹² AKGÜN, a.g.e. 2012-b: s. 33.

Kosova'yı tanımamıştır.¹¹³ T.C. Dış İşleri Bakanlığı'nın internet sitesinde Kosova sayfasındaki verilerine göre, Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülke sayısı 113 olarak belirtilmiştir. Ancak, çok sayıda ülke tarafından tanınmış olsa da BM Güvenlik Konseyi'nin veto yetkisine sahip 5 daimi üyesinden ikisi olan, Rusya ve Çin tarafından tanınmadığı sürece Kosova BM üyesi olamayacaktır.

7.6. Kosova'nın Bağımsızlığına Karşı Olanlar Neden Karşı Çıkıyorlar

Amerika, NATO ve AB'nin pek çok üyesi Kosova'nın bağımsızlığını tanıma konusunda hemfikirken, peki diğerleri neden karşıdır? Rusya, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Sırbistan, İspanya ve Azerbaycan da Kosova'nın bağımsızlığına karşıdır. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin karşı çıkma nedeni Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmasına örnek teşkil edeceğinden kaynaklanmaktadır. Azerbaycan açısından bakıldığında, Ermenistan dışında hiçbir devlet tarafından tanınmayan ve Ermenilerin işgali altında bulunan Azerbaycan toprağı Karabağ'ın, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'ne örnek teşkil edeceği kaygısını taşımakta, İspanya ise özerk Bask Bölgesi ve Katolonya'nın da benzer sebeplerle bağımsızlık ilan etmesinden kaygı duymaktadır. Rusya'ya bakıldığında, onun karşı çıkma gerekçesi diğerlerinden farklıdır. Güney Osetya, Abhazya, KKTC vb. gibi durumlar söz konusu olduğunda Batılı devletlerin tanımaya karşı olduklarını ve çifte standartlı davrandıklarını dile getirmekte ve tepki göstermektedir. Örneğin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, KKTC'nin kırk küsur yıldır tanınmadığı halde Kosova'nın nasıl kolayca tanındığını eleştirmekte, Batılı Devletleri "ikiyüzlü" davranmakla itham etmekte ve "bundan utanmalısınız" diyerek eleştirmektedir.¹¹⁴

8. KOSOVA MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

BM Antlaşması Md. 2/3'e göre teşkilatın üyeleri arasındaki "uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklarını uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek biçimde, barışçı yollarla çözerler." Md. 2/4'teki hükümde ise, "tüm üyeler, uluslararası ilişkilerde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar"¹¹⁵ demektir.

BM üyesi devletler, bu sistem içinde kuvvet kullanmayla ilgili yetkilerinden Güvenlik Konseyi lehine feragat etmişlerdir. Dahası günümüzde uluslararası hukukta kuvvet kullanılmasını yasaklayan ilkenin artık uluslararası teamül hukuk kuralı durumuna geldiği ve bu sebeple tüm ülkeler açısından bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, günümüzde devletler meşru müdafaa ya da BM kararlarının yerine getirilmesi haricinde kuvvet kullanamazlar (BM Antlaşması: Md. 2/4, 39 - 41- 51). Dünyada barışın korunması ve sürdürülmesi görevi BM Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir (Md. 24 -25) Kuvvet kullanma tekeli hukuksal açıdan bu nedenle Güvenlik Konseyi'ne bırakılmıştır. Güvenlik Konseyi dünya barışının bozulduğu ya da saldırı eyleminin ortaya çıktığı durumlarda bunların tespit edilmesinde (Md. 39) ve yeri geldiği zaman silahlı kuvvet

¹¹³ SANCAKTAR, a.g.e. 2016: s. 455.

¹¹⁴ ALİLİ, a.g.e. 2017: s. 32-33.

¹¹⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması, (1945). (<http://inhak.adalet.gov.tr>, 20 Temmuz 2020).

kullanılmasını gerektiren durumlar da dâhil olmak üzere zorlama tedbirlerine başvurabilir (Md. 41 - 42). Bu görevi yerine getirebilmesi için, BM Antlaşması Md. 43'e göre tüm üye ülkelerin Güvenlik Konseyi ile iki taraflı antlaşmalar yapması ve BM'ye askeri kuvvet sağlaması gerekmektedir. BM Antlaşması'nda belirtilen bu koşullar günümüze dek tamamıyla sağlanamamıştır. Soğuk Savaş sürecinde Güvenlik Konseyi fonksiyonlarını gerçekleştirmediği gibi 43. maddede belirtilen antlaşmalar da halen yapılamamıştır.

BM'nin kendisine ait askeri kuvveti bulunmamaktadır. Bunu sağlamak için istekli ve güçlü üyelerinin desteğine ihtiyacı vardır. Üye ülkeler ise bu tür durumlar söz konusu olduğunda öncelikli olarak kendi ulusal çıkarlarını göz önünde bulundurmakta ve bu doğrultuda hareket etmektedirler. BM sistemi, uluslararası hukukun hükümlerinin tümünün zorla gerçekleştirilmesini öngörmemiştir. İç hukukta olduğu gibi bir icra makamı bulunmamaktadır. Güvenlik Konseyi yalnızca barışı bozan olaylar söz konusu olduğunda konuyla ilgilenebilir. Konuyla ilgilendiğinde ise bir icra mekanizması bulunmadığından tam anlamıyla etkili olduğu söylenemez. Mevcut sistem yasaklar koyabilmekte ancak yeterince yaptırım gücüne sahip olamamaktadır.¹¹⁶

Diğer yandan BM Antlaşması'nın ikinci maddesinin dördüncü paragrafında bulunan kuvvet kullanma yasağının kapsamı ve anlamı halen tartışmalıdır. "Savaş ve savaşa başvurma kavramları yerine kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidine" atıfta bulunulması onun en etkili özelliğidir. Bu şekilde "savaş teriminin" anlamıyla ilgili olarak, daha önceki belgelerde problem çıkarıcı teknik sıkıntılar bertaraf edilmiştir. Ayrıca BM Antlaşması'nda açıkça "savaşa varmayan zor kullanma eylemlerini de" içermektedir. Bu fiiller, kuvvet kullanımını gerektiren seviyede üye ülkelere yasak getirmiştir.¹¹⁷

BM Antlaşması, ilkesel olarak kuvvet kullanımını yasaklamasına rağmen kuvvete başvurma eylemlerinin varlığı sebebiyle çatışmalarla ilgili olarak uluslararası hukuk kurallarının gelişimi de halen devam etmektedir.¹¹⁸ Kuvvet kullanmada bahsedilen kuvvetten ne kastedilmektedir? Sözü edilen kuvvetin "silahlı kuvvet" olduğu yaygın kabul görmektedir. Diğer bir ifadeyle doğrudan doğruya silahlı kuvvet kullanılması mad. 2/4'ün ihlalidir. Öte yandan, bir devlet, başka bir ülkeye yönelik doğrudan doğruya "kuvvet kullanamaz," ayrıca bir ülkeye karşı kuvvet kullananlara üs sağlanması, eğitim ve malzeme desteğinde bulunulması da dolaylı yoldan kuvvet kullanma anlamındadır.¹¹⁹

BM Antlaşması'na göre kuvvet kullanma tehdidi veya kullanılması yasağı BM üyesi olsun ya da olmasın tüm devletler için geçerlidir. Ancak, bu yasak kapsamı dışında kalan iki eylem mevcuttur.¹²⁰ Bunlar: (a). BM Antlaşması'nın 51. maddesine göre girilen eylemler (meşru müdafaa),¹²¹ (b). BM Antlaşması'nın 7. Bölümünde yer alan Güvenlik

¹¹⁶ GÜNDÜZ, Aslan, "Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler Örnek Kararlar", İstanbul, 1998, s. 45.

¹¹⁷ TÜTÜNCÜ, N. Ayşe, "Uluslararası Hukuk - I", AÖF Yayını, No: 1537, No: 2567, Eskişehir, 2013, s. 124.

¹¹⁸ PAZARCI, Hüseyin, "Uluslararası Hukuk", 2007, s. 510.

¹¹⁹ TÜTÜNCÜ, a.g.e. s. 126.

¹²⁰ PAZARCI, a.g.e. s. 510.

¹²¹ TÜTÜNCÜ, a.g.e. s. 126.

Konseyi'nin yetkisi dâhilinde uluslararası barışın ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla kuvvet kullanma yetkisiyle gerçekleştirilen eylemlerdir.¹²²

Yugoslavya'nın bombalanması konusuna uluslararası hukuk açısından bakıldığında, (Bir ülkeye yönelik müdahalede bulunabilmek için) göz önünde bulundurulması gereken kriterler arasında: Birincisi, "BM Antlaşması'nın 39. Maddesine göre Güvenlik Konseyi'nin barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi gerçekleştiğini saptaması. İkincisi, 42. Maddeye göre de her türlü kuvvet kullanımına izin vermesi gerekir." BM Güvenlik Konseyi, Kosova ile ilgili üç ana karar almıştır. Bu kararlardan 1199 sayılı olanında 39. maddeye göre Kosova'daki vaziyetin "bölgede barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğunu" tespit etmiştir; ancak kuvvet kullanmaya yönelik gereken diğer adım olan 42. Madde gereğince tedbir alınması doğrultusunda bir kararı olmamıştır. Bu sebeple NATO'nun bu eylemi 1199 sayılı kararda yapılan tespite dayanarak, BM kararına uyduğu söylenemez.¹²³

Öte yandan, Kosova müdahalesinin insani amaçlarla olduğuna dair görüşler de vardır. Kuvvet kullanımına meşruiyet kazandırmak amacıyla hukuki açıdan hala geçerli bir dayanağı bulunmasa bile "insani müdahale kavramına" sıkça atıf yapıldığı görülmektedir. "İnsani müdahale hakkı" veya "insani karışma" bir ülkenin başka bir ülkeye karşı o devlette yaşanan insan hakları ihlallerini ve insanlık dışı olan uygulamalarını engellemek amacıyla kuvvet kullanmasıdır.¹²⁴ Buna dayanarak, bir devlet kendi uyruğundakilere "temel insan haklarını" ihlal ederek, insanlık dışı muamelede bulunuyorsa bu mesele artık onun iç meselesi olmaktan çıkar ve bu durumda müdahalede bulunmak hukuka uygun hale gelir. Esasen, insani müdahalenin milletlerarası hukuka uygun olduğuna dair bir kural halen bulunmamaktadır. Bu nedendir ki "saf bir insani müdahale örneği bulunmadığı gibi, kötüye kullanımlara açık olması nedeniyle devletlerin ve yazarların" önemli bir kesimi böylesi müdahaleleri kabul etmemektedir.¹²⁵

İnsani nedenlerle gerçekleştirilen kuvvet kullanımındaki açmaz kusursuz bir çözüm bulmak mümkün değildir. Güvenlik Konseyi olsun ya da olmasın insanî müdahale gerçekleştirildiğinde her zaman bir şüphecilik mevcuttur. Yetkisiz gerçekleştirilen insani müdahaleye zemin hazırlayan NATO'nun, Kosova operasyonu bunu ortaya koymuştur. Hazırlık amaçlı yapılan korumanın ortaya çıkardığı gerçek, NATO operasyonunun ardından bir kez daha anlaşılmıştır. Önemli olan, sorunların çözümü ve barışın sürdürülmesi çabalarına daha fazla özen gösterilmesi ve önem verilmesinin gerekliliğidir.¹²⁶

Bağımsızlık ilanı sonrasında Kosova'nın kendi kaderini tayin etme hakkı (self-determination)¹²⁷ bulunup bulunmadığı ve bağımsız bir devlet olarak tanınip

¹²² ÇAKIR, 2003, a.g.e. s.1.

¹²³ KESKİN, Funda, 'Yugoslavya'nın Bombalanması ve Uluslararası Hukuk', Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: 2, 1980-2001', (ed.), Baskın Oran, 2012, s. 512.

¹²⁴ ÇAKIR, a.g.e. s. 489.

¹²⁵ KESKİN, ss. 512.

¹²⁶ ÇAKIR, 2003, a.g.e. s.153.

¹²⁷ "Self Determinasyon: "Self Government," otonomi ya da muhtariyet, bağımsızlığın bahse konu olmadığı "özerk siyasal yönetim" anlamına gelen bir ifadedir. 3 anlama gelir. (1.) Politik, iktisadi,

tanınmaması çokça tartışılan konulardan biri olmuştur.¹²⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre tüm halkların kendi kaderlerini özgürce tayin etme hakları bulunmaktadır. Fakat bu konu BM üyesi ülkelerin toprak bütünlüğünü tehdit edecek veya bölünmesini onaylayacak biçiminde de yorumlanmamalıdır. Uluslararası hukuka göre, bir etnik topluluğun, içinde yaşadığı bir devletten ayrılmasının, hangi şartlarda meşru kabul edilebileceğine BM Antlaşması ve yargı kararlarında yer verilmiştir. Geçmişlerinde sömürge olmayan halkların genellikle ayrılmalarına değil, iç self-determination hakkına tolerans gösterilmektedir.¹²⁹ (İç self-determination, bir devletin iç yapılanmasını dilediği yönetim şeklini içeriden ya da dışarıdan herhangi bir baskıya maruz kalmadan seçebilmesidir.)¹³⁰

Bünyesinde azınlıkların bulunduğu devletin sınırları içerisinde kalması sağlanarak adem-i merkezîyetçi düzenlemelerin yapılması muhatabı olan devletten istenebilmektedir. Dolayısıyla Kosova, eski Yugoslavya Federasyonu'na bağlı iki özerk eyaletten biriydi. Bölgede Arnavutlar nüfusun çoğunluğunu oluştursa da ulus statüsüne sahip değildi. Anayasaya göre self-determination hakkı yalnızca federe cumhuriyetlere tanınmıştır.¹³¹ Self-determination hakkı milletlerarası hukukta açıkçası sadece sömürge durumundaki ülkelerin bağımsızlığı bakımından kabul görmekte ve diğer ayrılıkçı hareketler açısından ülke bütünlüğü ilkesi gereği kabul edilmemektedir. Bu sebeple self-determination hakkı bulunmayan toplumların bir devletten ayrılarak bağımsızlık ilan etmesi halinde böyle bir devletin uluslararası hukukta diplomatik olarak tanınması kabul görmemektedir.¹³²

sosyal ve “kültürel sistemini seçebilmek” (esasen pratikte demokrasi anlamında kullanılmaktadır). Bunun ilk örneği 14 Temmuz 1789 tarihli Fransız Devrimi'dir. Bu, iç anlama örnektir. (2.) I. ve II. Dünya Savaşı sonrasında bir de dış anlama sahip olmuştur. Bu terim, Başkan Woodrow Wilson'un ünlü 14 maddesinin 6. ve 7. maddelerinde yer almıştır.” Terimin uluslararası belgelere bu isim altında açık bir şekilde ilk kez girişi BM Antlaşması'nın 1. ve 55. Maddeleriyle olmuştur. Bu bakımdan 1950 senesinden itibaren “sömürgelerin bağımsızlaşması” anlamında kullanılmaktadır. (3.) Bağımsız olan bir ülkeden “ayrılma hakkı” anlamına gelir ki milletlerarası ilişkilerde pek de itibar görmez. Çünkü BM'deki 193 bağımsız üye ülkede “600-3000 yaşayan dilin ve 5000 kadar etnik grubun olduğu” yeryüzünde bu biçimde bir ayrılma hakkı domino etkisiyle diğerlerine de örnek teşkil edecektir. Bu durum karmaşaya neden olur. Milletlerarası ilişkilerde self determinasyonun “egemen ve bağımsız” bir devlette söz konusu olmayacağı “toprak bütünlüğü ve ulusal birlik ilkeleri” öncelikle önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra eğer bir devletin ülkesinde ‘bölgesel bir kesinti varsa’ mesela arada bir başka devletin toprağı veya deniz bulunuyorsa ve parçalı yapı etnik vb. çok çeşitliyse ve bu ülke demokrasiye açık değilse “ayrılma hakkı” o vakit genelde kabul edilebilir çok da fazla itiraz olmaz. Bugün Batılı ülkelerde demokrasiye açık olmayan devletlerin “dış self determinasyona tabi olabileceği” şeklinde bir anlayış gelişmiştir. Ancak self determinasyon hakkı azınlıklara verilmez halklara verilir” GÜLGEZEN, Gönül, “Batı Trakya'da İnsan ve Azınlık Hakları İhlallerini Ulusal ve Uluslararası Boyutu”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 20.

¹²⁸ BAYILLIOĞLU, a.g.e. s. 289-290.

¹²⁹ ÜLGER, a.g.e. s. 58.

¹³⁰ KOÇAK, Mustafa, 'Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri,' DÜHFD, Cilt 23, sayı 38, 2018, s. 102.

¹³¹ ÜLGER, a.g.e. s. 57.

¹³² TAŞDEMİR ve YÜRÜR, a.g.e. s. 144.

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın ardından Avrupa'da ve tüm dünyada büyük değişimler yaşanmış ve bu değişimden pek çok devlet etkilenmiştir. Yaşanan gelişmeler, Balkan coğrafyasında bir dönüm noktası olmuş, bölge çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli yapısı ve yükselen milliyetçilik akımlarıyla yeni bir Balkanizasyon sürecine girmiştir. Yugoslavya Federasyonu'nun en belirgin özelliği çok çeşitli milletlerin ve dinlerin iç içe geçtiği bir ülke olmasıdır. Buna rağmen Yugoslavya, bir zamanlar bölgenin en huzurlu ve en güçlü ülkesiydi. Ülke 1980'de Tito'nun ölümünden sonra çözülme sürecine girmiş, 1990'larda Slovenya ile başlayan dağılmanın son halkasını Kosova oluşturmuş, nihayetinde bölgede yeni mikro devletçikler ortaya çıkmıştır.

Günümüzde birçok devlet çok uluslu ve çok etnikli bir yapıya sahiptir. Dünyanın pek çok yerinde etnik topluluklar iç içe geçmiş durumdadır ve bunları birbirinden ayıracak kesin sınırlar çizmenin mümkünatı bulunmamaktadır. Kosova'da yaşanan durum uluslararası toplumda, çok sayıda mikro devletçiğin ortaya çıkmasına emsal teşkil edebileceği kaygısını uyandırmıştır. Eski Yugoslavya, altı Federe Cumhuriyet'ten ve iki özerk bölgeden oluşuyordu. Self-determination hakkı yalnızca Federe Cumhuriyetlere tanınmıştır. Yugoslavya Anayasası'na göre Kosova'nın statüsü özerk bölge olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla Kosova'nın self-determination hakkı bulunmuyordu. Kosova'da krizin tırmandırılması ve sonrasında yaşanan gelişmelerden Sırp lider Miloseviç sorumlu tutulmuştur. Sorunun kaynağı olarak onun izlemiş olduğu aşırı milliyetçi politikalar gösterilmiştir. Ancak Sırp-Arnavut etnik çatışmasının tarihsel kökleri vardır. Balkan coğrafyasında milliyetçilik süregelen bir olgudur ve coğrafyayı şekillendirmektedir.

Öte yandan Batılı güçler hegemonyalarını sürdürebilmek için insan hakları, azınlık hakları, demokrasi gibi kavramları ileri sürerek müdahalelerine gerekçeler bulmakta ve bu yolla operasyonlarına meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar. NATO müdahalenin haklı ve gerekli olduğunu, Kosova'da amaçlarının çekilen acıları sonlandırmak, bölgede güvenliğin ve istikrarın sağlanması olduğunu belirtse de müdahalenin Birleşmiş Milletleri pasifize ederek yapıldığı yaygın söylemlerden biridir. Müdahalenin insani nedenlerle yapıldığı gerekçelendirilse de Güvenlik Konseyi kararı çıkartılmadan yapılması sebebiyle uluslararası hukuk bakımından meşruiyeti tartışmalıdır. NATO'nun Kosova sorunuyla eş zamanlı olarak kendini yeniden tanımladığı bir dönemde gerçekleştirdiği müdahale alan dışı (üyesi olmayan bir devletin toprağı olması) ve savunma amaçlı olmayıp, zorlamaya yönelik oluşu nedeniyle, insani müdahale adı altında gerçekleştirilen bir emperyal müdahaledir. Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın amacı yalnızca Kosova'da değil, Balkan coğrafyasında da askeri ve siyasal olarak varlığını sürdürmektir. Bu amaçla, Kosova Sırbistan'dan kopartılarak bölgeye asker yerleştirilmesi istenmiştir. Diğer taraftan Rusya'nın Balkanlarda etkili olması da istenmiyordu. Kuşkusuz, Rusya'nın Balkanlardaki en güçlü müttefiki Sırbistan'dır. Bölgede güçlü bir Sırbistan'ın olması demek, Rusya'nın da Sırbistan vasıtasıyla Balkanlarda nüfuzunu arttırması demektir. Bu durum, Batılı devletlerin menfaatleriyle uyumlu değildir. Sırbistan'ın gücünün kırılması, Rusya'nın Balkanlardaki etkisinin zayıflaması anlamına gelmektedir. İki kutuplu sistemin sürdüğü dönemde (1945-1990) Sovyetler, ABD'yi dolayısıyla NATO'yu dengeleyen bir süper güçtür. Bu sebeptendir ki Batı İttifakı SSCB'nin çöküşüne kadar askeri bir operasyon

gerçekleştirmemiştir. Sovyetlerin çöküşüyle birlikte, okyanus ötesi küresel bir güç olan ABD'nin önderliğindeki NATO'nun askeri müdahaleleri başlamış ve müdahaleler peş peşe gelmiştir. Balkanlarda ilk müdahale Bosna-Hersek'te yaşanan savaşta (1992-1995) Sırp güçlerine karşı yapılmış ve 1999 yılında NATO Kosova müdahalesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Bosna-Hersek'te NATO- Barış Gücü olarak kısa süreli bir operasyon gerçekleştirilmiştir. Hâlbuki Kosova müdahalesi BM Güvenlik Konseyi'nden onay çıkmadan gerçekleştirilmiştir. NATO, Kosova'da 78 gün boyunca Sırp hedeflerini bombalamış, kapsamlı bir operasyonu ABD, Batı Avrupalı devletlerin ittifakıyla gerçekleştirmiştir.

NATO'nun yeni belirlediği stratejide, ulusal egemenlik ilkesi, devletlerarası ilişkiler, insan haklarına saygı ilkesine dayandırılmaktadır. NATO, bu bağlamda bundan böyle, istikrarsız bölgelerde insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar ve benzeri sebeplerle müdahalede bulunabilecektir. Görünen o ki bundan böyle dünya barışına tesir edebilecek benzer olaylar, devletlerin ulusal yetkisi dâhilinde görülmeyerek, ulusal egemenliğe saygı ilkesi pasifize edilerek geri plana çekilmektedir. Esasen, dünya siyasi sahnesinde uluslararası sorunların gündeme getirildiği örgütlerin başında Birleşmiş Milletler gelir. BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar, BM'nin diğer organlarının aldığı kararlardan daha tesirlidir. Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi olan Amerika, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa veto hakkına sahiptir. Örgütün günümüzdeki pozisyonu güçlü devletlerin başrolde olduğu, yüz doksan üç üye ülkenin oluşturduğu büyük bir topluluğun kısıtlı bir aracı olmasıdır.

Kosova'nın idaresi için oluşturulan Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu/UNMIK, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararıyla kurulmuştur. Güvenliğin sağlanması ise NATO önderliğinde çok uluslu bir barış gücü olan KFOR tarafından üstlenilmiştir. BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu, hukuksal perspektiften bakıldığında BM Güvenlik Konseyi'nin bir tali organıdır ve Kosova geçici bir rejimin yönetimindeyken, nihai statüsü hakkında müzakereler gerçekleştirilmiştir. Bu zaman dilimi içinde 17 Şubat 2008'de Kosova Parlamentosu tek yanlı aldığı bir kararla bağımsızlık ilan etmiştir. Bağımsızlık kararının ardından Kosova'nın self-determination hakkı olup olmadığı ve bağımsız bir devlet olarak tanınıp tanınmaması konusu çokça tartışılmıştır. Kosova, bağımsızlığını ilan ettiğinde ilk tanıyan ülkeler arasında Afganistan, ABD, Fransa, İngiltere, Türkiye, Almanya, Arnavutluk gibi ülkeler yer almıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin Daimi üyelerinden olan Rusya ve Çin ile Avrupa Birliği üyelerinden Yunanistan, İspanya, Romanya, Güney Kıbrıs ve Slovakya Kosova'yı tanımamıştır. Kosova'nın bağımsızlığına Sırbistan'ın ardından net bir tavırla karşı çıkan ülke Rusya'dır. Kosova, bağımsız bir devlet olarak tanınma sorununu ABD ve diğer Batılı devletler İngiltere, Fransa ve Almanya'nın sağladığı destekle aşmaya çalışmıştır. Günümüz itibarıyla Kosova, 113 ülke tarafından tanınmıştır. Fakat BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi olan Rusya ve Çin Kosova'yı tanımamaktadır. Bu durum, Kosova'nın BM'ye üyeliği önünde bir engel teşkil etmektedir. "De facto" olarak tanınmış durumda olan Kosova'nın de jure olarak tanınmasındaki bu engelin aşılmasında, bu iki ülkenin tutumu değişmediği sürece BM sistemi ve diğer örgütlerde bu tür şekli engeller/büyük ikilemler (dilemma) tartışmaların ana kaynağını oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, Z. Selin, 'Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı', Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, C. 6. Sayı 1, 2015, ss. 113-131.

AKGÜN, Sibel, 'Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum', Akademik Bakış, C. 5. No: 17, 2012-a, ss. 249-268.

AKGÜN, Sibel, 'Kosova Türkleri'nin Tarihten Bugüne Kimlik Mücadelesi', Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 34, Yaz, 2012-b, ss. 11-36.

AKSOY, Metin, POLİSİ, Armand ve BÜYÜKÇİÇEK, Mehmet, 'Kosova: Kimin Barışı' Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, (der.) Nezir Akyeşilmen, ODTÜ Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2013.

ALİLİ, Teoman, "Yugoslavya Dersleri", 4. Baskı, E Yayınları Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2017.

ARI, Tayyar, "Uluslararası İlişkiler Teorileri", 9. Baskı, Aktüel Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Bursa, 2018.

ARIBOĞAN, D. Ülke, AYMAN, Güler ve DEDEOĞLU, Beril, "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü", (der.) Faruk Sönmezoğlu, (yay. ed.) Hande, O. Özdağ, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2017.

ARMAOĞLU, Fahir, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi", 18. Baskı, Alkım Kitabevi, İstanbul, 2012.

ARSAVA, Füsün, 'Self Determinasyon Hakkı ve Kosova', Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 5, No: 17, 2009, ss. 1-21.

ATEŞ, Davut, "Uluslararası Politika", 1. Baskı, Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Bursa, 2013.

AYTOĞU, O. Çağatay, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Doğrultusunda İnsani Müdahale", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2016.

BALCI, Ali, 'Kosova: Arnavut Sorununun Kilit Bölgesi', Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları, (ed.) Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, 1. Cilt, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti. Ankara, 2010.

BAŞ, Numan, "Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2009.

BERBEROĞLU, Enis, 'Kosova Ordusu ve Balkan Yolu', *Hürriyet Gazetesi*, 14 Haziran <http://www.hurriyet.com.tr/enis-berberoglu-kosova-ordusu-ve-balkan-yolu-39085427>, 1999, (E. T. 30.08.2019).

BAYILLIOĞLU, Uğur, 'Uluslararası Adalet Divanı Kosova'nın Kendi Kaderini Tayin Hakkını Onayladı mı?', TBB Dergisi, 2011, (92). ss. 287- 311.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANTLAŞMASI (1945). <http://inhak.adalet.gov.tr> (E.T. 20 Temmuz 2020).

BOOT, Max, "Görünmeyen Ordular Gerilla Tarihi", İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.

ÇAŞIN, M. Hakkı “Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları”, 1. Baskı, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2019.

ÇAŞIN, M. Hakkı ve Giray, S. Derman “Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar”, Sırt Yayınları, Ankara, 2016.

CRETU, Valeri, “Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu’nun Yugoslavya Krizlerine Yönelik Politikası”, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

COŞKUN, D. Birgül, ‘Kosova’nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası, (1990-2008)’, Uluslararası İlişkiler SSCI, Cilt: 7, Sayı, 27, 2010, ss. 51-86.

ÇAKIR, Mustafa, ‘İnsani Müdahale Hakkı’, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003.

ÇAKIR, Mustafa, ‘Çok Kutuplu Dönemden Günümüze Asya, Avrupa ve Afrika’da Yapılan İnsani Müdahalelere Yaklaşımlar’, 2015, ss. 485-500. (E.T.30.08.2019).

ÇELİK, Ümit, ‘Rusya-ABD İlişkileri I: Berlin Duvarının Yıkılışından Kosova Savaşına, (1989-2000)’, Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi, (ed.) İrfan, K. Ülger, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015.

DEMİREL, Nuri, ‘Kosova’nın Temel Dinamikleri’, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 2011, ss. 56-73.

DOĞAN, Nejat, ‘Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı: BM Sisteminin Temel İlkeleri, BM Şartı Paradigmasının Değişimi ve Türkiye, Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular ve Türkiye, (ed.) Cenap Çakmak, Nejat Doğan ve Ahmet Öztürk, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

EFEĞİL, Ertan “Devlet İçi Çatışmalar ve Çatışma Yönetimi”, Yayınlanmamış Ders Notu, Sakarya, 2014.

ERALP, D. Ulaş, ‘Uluslararası Çatışma Müdahalelerinde Meşruiyet Kavramı’, Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulamalar, (der.) Nimet Beriker, 1. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

ERCAN, G. Pınar, ‘Uluslararası Müdahale’, Uluslararası İlişkilere Giriş, (ed.) Şaban Kardeş ve Ali Balcı, 1. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014.

ERMAĞAN, İsmail ve SATICI, Gökhan, ‘Uluslararası Siyasette Kosova’nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler ve Türkiye’nin Genel Balkanlar Politikası’, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 21, Sayı 3, 2012, ss. 371-390.

FARUK, Muhammed, ‘Müslüman Kosova’nın Dünü Bugünü’, (T.Y.), <http://www.enfal.de/tarih28.htm>, (E. T. 30.08.2019).

GALTUNG, Johan, ‘Emperyalizmin Yapısal Teorisi’, Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, Oslo Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, C. 1, Sayı 2, 2004, ss. 25-46.

GÖZEN, Ramazan, “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

GÖNLÜBOL, Mehmet, “Uluslararası Politika”, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

GÜLGEZEN, Gönül, “Batı Trakya’da İnsan ve Azınlık Hakları İhlallerinin Ulusal ve Uluslararası Boyutu”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2018.

GÜNDÜZ, Aslan, "Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler Örnek Kararlar", 3. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. , İstanbul, 1998.

GÜRSES, Emin, "İnsan Hakları Diplomasisi", 1. Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001.

GÜRSES, Emin, "Etnik Temelli Terör Can Almaya Devam Ediyor: Uluslararası Sistemin Kısacasında Etnik Terör", 1. Baskı, Profil Yayınları, İstanbul, 2007.

HEYWOOD, Andrew, "Küresel Siyaset", 1. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, 2013.

HOOK, W. Steven ve SPAINER, John, "Amerikan Dış Politikası", İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.

JELAVICH, Barbara, "Balkan Tarihi" , 2. Cilt, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

KADRIAJ, Shqipran, 'Kosova Sorunu', Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

KARAKOÇ, Jülide, 'ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegomonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi', Ankara Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8/1, 2006. ss. 227-242.

KESKİN, Funda, 'Yugoslavya'nın Bombalanması ve Uluslararası Hukuk', Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: 2, 1980-2001', (ed.), Baskın Oran, 13. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

KOÇAK, Mustafa, 'Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri,' DÜHFD, Cilt 23, Sayı 38, 2018, ss.85-148.

LEVENT, Zeynel, 'Tarihi Süreçte Kosova', Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 52, 2013, ss. 853-874.

OĞULTÜRK, M. Cem, 'Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi', Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl, 10, Sayı 19, 2015, ss. 99-132.

ÖZERDEM, Alpaslan, "Barış İnşası Kuram ve Uygulaması", 1. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara, 2013.

PAZARCI, Hüseyin, "Uluslararası Hukuk", 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

PROGONATI, Erjada 'Etnik Arnavutların Arnavutluk Dış Politikasında Etkisi', Karadeniz Araştırmaları, Sayı 37, Bahar, 2013, ss. 159-182.

SANCAKTAR, Caner, "Özyönetim Düşüncesi", 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2015.

SANCAKTAR, Caner, 'NATO'nun Kosova Müdahalesi: Emperyalist Müdahaleye Bir Örnek', Uluslararası Güvenlik, (ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir, 1. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2016.

SANCAKTAR, Caner, "Yugoslavya'da Sosyalist Özyönetim Deneyimi", Doruk Yayınları, İstanbul, 2018-a.

SANCAKTAR, Caner, 'Kosova'da Uluslararası Himaye Yönetimi', Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 4, (04), 2018-b, ss. 63-71.

SANCAKTAR, Caner, 'Sosyalist Yugoslavya'nın Yıkılışında Hırvat Milliyetçiliğinin Rolü', Akademik İncelemeler Dergisi, 14/1, 2019, ss. 51-86.

SANDER, Oral, “Türkiye’nin Dış Politikası”, (der.) Melek Fırat, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013-a.

SANDER, Oral, “Siyasi Tarih: 1918-1994”, 22. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2013-b.

SAVAŞ, Hüseyin, ‘Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu-II’, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 25, No:1, Mayıs -2001, ss. 101-111.

TAŞDEMİR, Fatma ve YÜRÜR, Pınar, ‘Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme’, G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı 3, (1999), ss. 135-157.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Bölgeler, “Kosova”, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?b4f0d171-653d-4d42-9600-5b0d95678270>, (E. T. 25.08.2019).

TOPRAK, N. Gökhan ve TATAR, Volkan, ‘Türk Dış Politikasında Uluslararası İnsani Müdahale’, Uluslararası Güvenlik, (ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Sertif Demir, 1. Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2016.

TORUN, Abdullah, ‘İngiliz Okulu Perspektifinden NATO’nun Kosova Müdahalesi’, Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar, (ed.) Sibel Turan ve Nergiz Ö. Köroğlu, 1. Baskı, Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Bursa, 2015.

TÜTÜNCÜ, N. Ayşe, “Uluslararası Hukuk – I”, AÖF Yayını, No: 1537, Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2567, Eskişehir, 2013.

UÇAROL, Rıfat, “Siyasi Tarih: 1789-2001”, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2008.

ÜLGER, K. İrfan, ‘Yugoslavya’nın Parçalanmasında ‘Anavatan Kosova’ Efsanesinin Rolü’, Bölgesel Politikalar, (ed.) Hasret Çomak, 1. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2009.

ÜLGER, K. İrfan, ‘Kosova’nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi’, KOSBED, 31, 2016, ss. 39-64.

ÜLGER, K. İrfan, “Yugoslavya Neden Parçalandı: Balkan Dramının Perde Arkası”, 2. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2016.

ÜLMAN, Haluk, “1. Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş”, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

VIOTTI, R. Paul ve KAUPPI, V. Mark, “Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti”, (çev.) Ayşe Özbay Erozan, 5. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.

VOLKAN, D. Vamık, “Kimlik Adına Öldürmek”, 2. Baskı, Everest Yayınları, İstanbul, 2009.

YAŞİN, K. Gözde, ‘21. Yüzyıl Başında Balkanlar’ 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Balkan ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Başkanı, Sayı 25, 11 Ocak, 2017. ss.63-69. https://www.rumelifed.org.tr/wpcontent/uploads/2017/11/21_yy_ba%C5%9F%C4%B1nda_balkanlar.pdf (E.T. 27.10.2019).

YILMAZ, Sait, “Uluslararası Güvenlik”, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017.

“Güney Slavları”, https://www.turkcebilgi.com/g%C3%BCney_slavlar%C4%B1 (E.T. 28.10.2019).